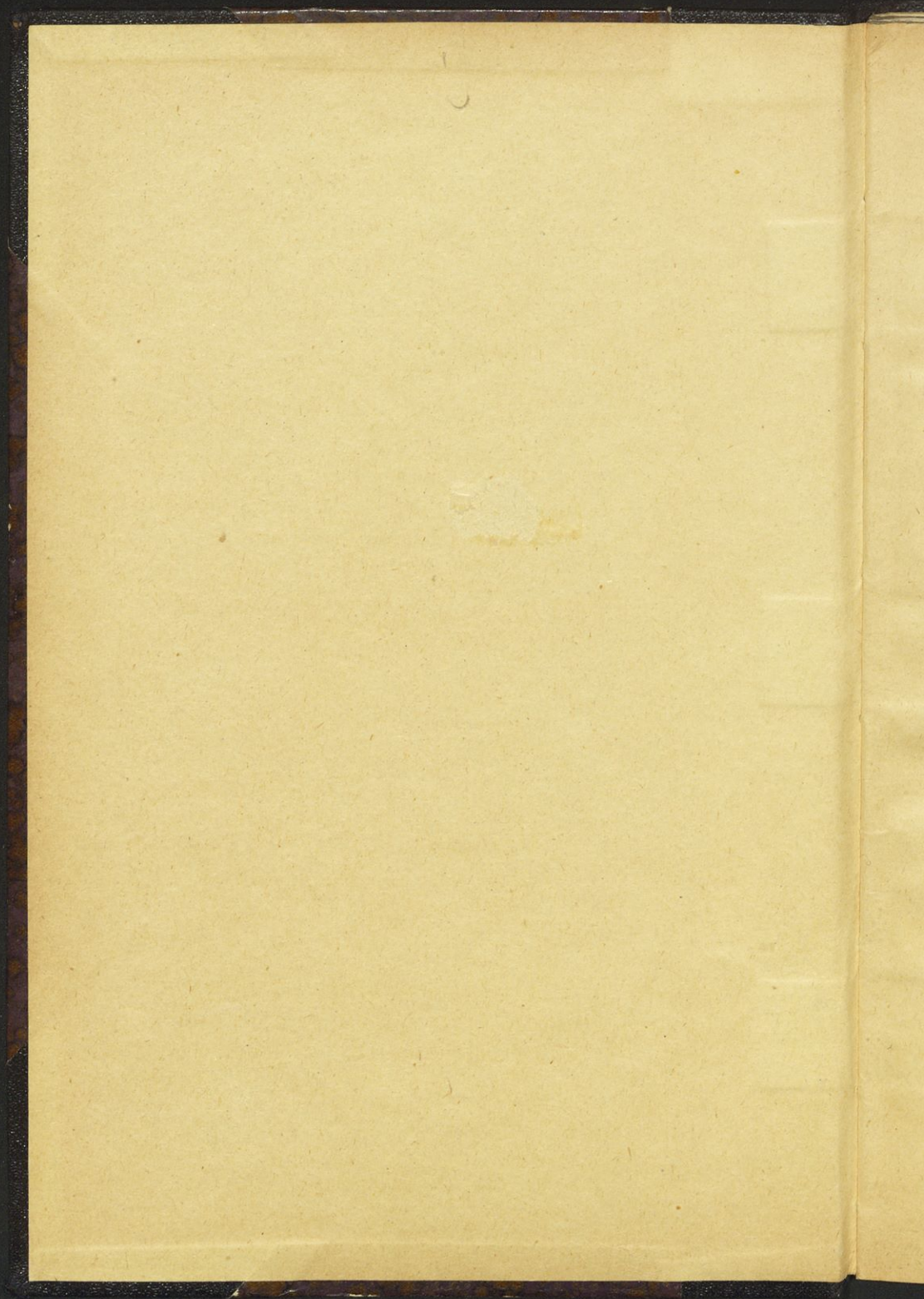

III
38 $\overline{7}$ 83
M b

- SLOVANSKE -
- - BESEDE - -
V SLOVENŠČINI

- - - SPISAL - - -

ANTON BREZNIK

□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□□

PONATISK IZ „ČASA“

- V LJUBLJANI 1909 -

ZALOŽILA „KATOL. BUKVARNA“

TISKALA „KATOLIŠKA TISKARNA“.

030029481

Slovanske besede v slovenščini.

Anton Breznik.

Slovenski pisмени jezik se je v novejši dobi zelo obogatil z besedami in izrazi naših močnejših bratov. To je bil eden najlepših sadov slovanske vzajemnosti, kakor jo je sprožil Kollár in so jo posamezni slovanski rodoljubi obračali v prid vsak svojemu narodu. Kako se je po tej slovanski zavesti izpremenil naš jezik, nam slika že Stritar v svojem Drobižu:

Prej »brali« smo, zdaj »čita« se
»Povestnica« — prej, »zgodovina«;
»Zrak« ali »vzduh«? borita se
Taistega očeta sina!

Zbrani spisi, VII., 117.

Slovanska vzajemnost je po tem potu koristila vsem južnim Slovanom, torej ravno malim slovanskim rodovom, ki so si za razcvet svoje kulture vzeli od severnih Slovanov izraze, kateri so bili pri teh že dobro v rabi. Tako imajo Bólgari cele vrste besed in izrazov iz ruščine, h kateri se vedno bolj nagibajo, tako da je v škodo ostalim južnim Slovanom, ki bi se imeli bližati srbohrvaškemu jeziku, ker je najmočnejši in najlepši med njimi. Srbi s Hrvati si izposojajo mnogo pri Rusih in Čehih, jako malo pri Poljaki. Podobno smo dobili Slovenci največ besed od prvih dveh bratov (Rusov in Čehov), zraven pa seveda stopili še v živjšo zvezo s srbohrvaškim jezikom, ki je po svoji moči in naravni bližnjosti za nas prvi vir izposojevanja. Brez medsebojnega izposojevanja celo močni severni Slovani niso mogli ostati, ker je potreba novih besed vsled tako razcvitajoče se kulture velika.

Slovanska vzajemnost je obrodila na ta način pri narodih lepe sadove, toda mnogo se je pokazalo vmes tudi nepri-mernega in nerabnega, kar bo treba iztrebiti. Za marsikoga bo morebiti naše vprašanje o tem popolnoma odveč, češ kar smo si izposodili od drugih Slovanov, naj ostane nedotekljiva

svetinja, čeprav ne odgovarja vse do zadnjega našemu jeziku in če tudi je vmes kaj nepotrebnega, saj je navsezadnje le — slovanska skupna last. Res, zavest slovanske skupnosti nas je zazibala v tako lepe sanje, da nismo gledali pri izposojanju na nič drugega nego na — slovansko vzajemnost: kar je slovanskega, se sme sprejeti, kdo bi se oziral pri tem na kak kriterij! Tako so se nam namnožile v jeziku slovanske besede, s katerimi je velik križ, ker jih rabimo ali v napačni obliki ali pa so nam celo odveč. Ali če smo se tega vprašanja doteknili, se zopet ni treba bati, da bomo vzdignili vojsko zoper vse, kar ni prav čisto slovensko, temuč hočemo dati s tem izposojevanju le zdravo podlago, da se bo to, kar se je vršilo dosedaj brez vsakega načrta in pazljivosti pri oblikah, godilo zanaprej v znanstveno opravičenih mejah.

Ozir na slovansko vzajemnost se je pri nas jemal že toliko časa, odkar je naša pisava v navadi. Umevno! Mali narod bi se rad ponašal na svetovnem pozorišču, in tu velja le, kar je velikega, mogočnega, razširjenega; odtod poskusi Vergerija, Kumerdeja in naslednikov, skovati za vse Slované neki vseslovanski jezik; odtod poskusi v dobi ilirizma, zlití vsaj južne Slované v en narod; odtod poskusi novjših naših rodoljubov, pritegniti vsaj Slovence k Srbohrvatom (prim. dr. Fr. Ilešič, O pouku slov. jez., Sl. Šol. M. 1902, str. 68—81). Ako hočemo biti resni, ima edino ta poslednji poskus v marsičem zdravo podlago; o vseh drugih govoriti, bi bilo z ozirom na sedanost in preteklost prazno delo. Da je temu res tako, bomo pokazali pozneje, ko bomo govorili posebe o zvezi s Hrvati in Srbi. Zato je n. pr. izmed željá naj-novejšega zagovornika teh idej, dr. Ilešiča, naj bi se Slovenci bližali drugim Slovanom, izvedljiva le ta, ki nas vzbuja, naj bi se bližali Srbohrvatom (prim. l. c. 80). Sicer pa dr. Ilešič s tem ko poudarja, da se povzdignimo na srbohrvaško stališče, razpršuje sam svoje želje, katere zastopa glede na bližanje z ostalimi Slovani. Njegova načela so: »Bodi nam kolikor mogoče znano skupno gradivo; izmed več izrazov volimo onega, ki ga imajo drugi Slovani, najsi pri nas tudi ni najbolj navaden; ne iščimo zakotnih slovenskih lokalizmov, ampak jemljimo rajši besede večjih slovenskih literatur« (str. 80): — vse to, pravim, si pobija sam s tem, ko priporoča na isti strani svoje knjige rekoč: »Pred vsem je treba in je edino naravno, da se povzdignemo na srbsko-hrvaško stališče«. To je resnično; ravnotako pa je iz istega stališča resnično, da je brezplodno vse sanjavo navdušenje za vse slovansko bli-

žanje, ker se mu ravno srbohrvaški filologi zelo upirajo, kar pač dr. Ilešiču samemu ni neznano. S tem ko bi sprejeli srbohrvaško stališče, je konec besedi o slovanskem bližanju. Zakaj stališče najtehtnejšega srbohrvaškega slovničarja Maretića (Rad 1892, CVIII, 75, je: »... u primanju tujih elemenata (med te šteje tudi ruske, češke in poljske besede) u književni jezik treba ... uzimati samo ono, što je doista potrebno i što duh dotičnoga jezika može podnijeti«. Zato kliče (str. 70): »Što će nam ruskinje: dozvoliti, izlišan, izviniti, ogroman, opširan, pobornik, pokrovitelj, posjetiti, kad imamo svoje riječi: dopustiti, zališan, oprostiti (ispričati), golem, prostran, zatočnik, zaštitnik, pohoditi? Ne bi nam trebalo ni češkinja: dostatan, opetovati, pronevjeriti, veleban, kad se mjesto njih može lijepo hrvatski reći: dovoljan, ponavljati, potkrasti, veličanstven«. Enake misli zavzema v svoji Gramatici hrv. ili srpskoga jezika, 1899, 628: »Nijesu sve riječi iz ruskoga i češkoga jezika potrebne i dobre. Nepotrebne su one, za koje ima u hrvatskom jeziku dobrih zamjena«. To stališče je zdravo, zato se ga hočemo poprijeti tudi mi ter moramo z druge strani zavračati ozko-srčnost takih, kakor je n. pr. profesor V. Rožić (Barbarizmi u hrv. ili srp. jeziku, U Zemunu, 1904), ki hodi v sovraštvo do slovanskih besed tako daleč, da svari pred vsako besedo, o kateri čuti, da je ruska ali češka; tako n. pr. brani rabiti: dejstvovati, iskustvo, izraz, načitan, naslov, odnošaj, opseg, skroman i. t. d. češ to je rusko, češko ali staroslovensko! Mi se ne postavljajmo na stališče Prešernovega pisarja, da

»Besed se tujih boj, ko hud'ga vraga«,

nasproti pa zopet ne bomo sprejemali za zlato vsega, kar pade kakemu drugemu slovanskemu narodu iz ust. Minuli so časi, ko so se naši pesniki in rodoljubi navduševali sè Zupanovo pesnijo »Krajnec dolžen hrovatenja«, ki jo je zložil v vzcvetelem ilirizmu:

Bukve glagolíc berimo!
Dedov Kremlja bister vir!
Zraven krajskih poiščimo
Lep Cirilovi psaltir.
Vuka pesme pridenite

.
Vse djat' svoje Krajna smé
Od Skiaptrov do Šamanov,
Od Kitaja do Udín.

Kr. Čbelica, 1831. 38.

Trezni možje so bili za Prešerna, ki je Jak. Zupanu odgovoril v III. zvezku Kr. Čbelice tako-le:

Ptujo-besedarjem.

Sonet.

Ne bod'mo šalobarde! Moskvičanov,
Gorenci moji, knige mi berimo,
In kar nam všeč bo, uzmat' se učimo
Od bogmejev na meji Otomanov.
Iz kotov vsih od Skjaptrov do Šamanov
Takó, ko srake gnjezdo, vkup nosímo
Besede ptuje, z njím' obogatimo
(Ne bod' jih treba) jezik Ilirjanov!

Zarés prekóslí bomo vse narode,
Nar starši med jeziki jezik bode,
Ki se iz té čobódre bo naredil;
Zakaj govor'li bomo to v Emoni,
Kar žlobodral' takrat so v' Babiloni,
Ko je zidarjem Bog pogovor zmedil.

Da, brali smo bukve glagolíc, sprejeli besed slovanskih narodov, ki bivajo od Skjaptrov do Šamanov, Od Kitaja do Udin, toda ohraniti moremo samo take besede, ki so nam na kakoršenkoli način potrebne, to je tiste, za katere nimamo doma primernih in dobrih izrazov ali če jih sploh nimamo ne. Prezirati domače dobre in lepe besede, pa jemati rajši besede večjih slovanskih literatur, se pravi, oddaljevati se od samega sebe, da bi se bližali drugim! Ne »kar nam všeč bo«, temuč kar je potrebno, smemo jemati v naš jezik; in to velja zlasti za izposojevanje od severnih Slovanov. Večjo prostost bi si smeli dovoliti le za srbohrvaški jezik. Zakaj Srbohrvatje so nam najbližji ne le po jeziku temuč tudi po zemeljski legi, tako da moremo imeti z njimi bližje gospodarske in znanstvene zveze. Mi ne moremo imeti za vse Slovane enake vzajemnosti, za Hrvate isto kakor za Ruse, temuč največjo za tiste, ki prebivajo z nami na skupni zemlji, s katerimi imamo tudi skupno življenje, ne samo jezik. Nam so najbližji Hrvati in Srbi. Zato se v jeziku povsod, kjer nimamo domačih besed, zatecimo najprej k srbohrvaščini; zlasti novih izrazov ne kujmo na svojo pest, temuč poglejmo prej pri Srbohrvatih, če imajo kaj primernega; če se pripeti, da imamo voliti med severno slovanskim in srbohrvaškim izrazom, si vzemimo srbohrvaškega (n. pr. rajši srbohrvaški zaščitnik, nego rusko pokrovitelj). Kolikega

pomena so za nas Hrvatje, so čutili slovenski pisatelji in razumniki že od prvih početkov. Krelj, Bohorič, Dalmatin, Japelj, Vodnik, Zupan — so se naslanjali nanje še pred ilirizmom; pozneje pa je bila zveza še tesnejša. In te tradicije moramo živahno nadaljevati. Seveda pa nastane vprašanje, kako daleč sega skupno delovanje. Ali naj pisavo počasi popolnoma prepredemo s hrvaškimi besedami, ali celo pohrvatimo? V čem naj se zveza sploh kaže? To so vprašanja, ki se tako napačno pojmujejo in tako slabo rešujejo! Mi smo namreč navajeni, da vsako stvar, katero kdo začne, brž posplošimo in raztegnemo do konca; enako je sè zvezo s Hrvati. Ako se pozivljamo, da se vežimo s Hrvati, to je, da se gospodarsko in kulturno podpirajmo, da zlasti večja gospodarska in znanstvena podjetja vstanavljamo skupno i. t. d., nima vse to nič opraviti — s pisavo! Zakaj gospodarska, znanstvena in slična zveza — na to se tako rado pozablja —, zadeva le posameznike, in to izobraženejše posameznike, ne pa celega ljudstva; pisava pa zadeva ves narod do zadnjega moža in do zadnje žene. Kdor hoče torej zvezo tudi v pisavi, ta sploh ne vé, kaj je pisava ali pisni jezik. Kaj je pisava, je indirektno dobro povedal V. Bežek (Zaščitnikom Levčevega pravopisa v pr., Ljublj. Zvon, 1901) na mestu, kjer govori o bistvu pravopisa; in kar je dobro za pravopis, ki je le lastnost pisave, velja v tem višji meri za pisavo samo, ki je nositeljica te lastnosti. Ta pravi tukaj, čemur ni še nihče oporekal: »... pravopisna veda ali vsaj njeni rezultati ... so ... namenjeni v praktično porabo vsem pišočim slojem narodovim ter ... morajo biti ... prozorni in lahki ... Baš prenapete akribije so kakor nalašč ustvarjene za to, da monopolizujejo znanje pristnega slovenskega pravopisa kot last najožjega izvoljenega kroga. — Pravopis ... (naj bo) tako prikupljiv in lahak, da se ga lahko polasti nestrokovnjaška množica, *οἱ πολλοί*, katerim je pravopis namenjen« (str. 395, podobno str. 400). Enako dobro označuje pravopis v spisu Zaščitnikoma L. pr. vnovič v preudarek, ko našteva med drugimi sledeče lastnosti pravopisa: »Konservativnost, prirojena duševna ‚vis inertiae‘, ki zabranjuje vsako nepotrebno in lahkomišno novoto«; dalje: »težnja po preprostosti, ki postaje tem bolj intenzivna, ... čim bolj sta pisateljem jezik in pravopis zgolj sredstvi za dosego realnih namenov« (l. c., 846). — V resnici pametna označba pravopisa in pisave same! Pisava je za vse ljudstvo, da vsak posamezen ud narodov doseže neko splošno kulturo

Zveza s Hrvati ali kakim drugim slovanskim narodom pa ne spada v to široko področje, ampak zadeva le izvoljeni krog izobraženejših ali sploh interesiranih posameznikov. Ker pa pisava ni samo za te, temuč tudi za druge, ki pri zvezi ne morejo biti bližje vdeleženi, se v pisavo ne sme vrvati jezik, ki splošno ni razumljiv, če hočemo, da je pisava še za to, za kar je, namreč »zgolj sredstvo za doseg realnih namenov«. Toda neogibno potrebno je, da znajo srbohrvaški ali kak drugi slovanski, zlasti ruski jezik vsi tisti posamezniki, ki so pri zvezi vdeleženi! Glede izobraženih posameznikov se do pičice strinjamo z dr. Ilešičem, ki želi v srednji šoli srbohrvaščino namesto stare slovenščine in učenje slovenščine vzporedno s srbohrvaščino i. t. d. str. 81. l. c. Tu, tu je treba pritiskati na slovansko vzajemnost; naj bi ne bilo niti enega slovenskega izobraženca ali narodnega delavca, ki bi ne znal srbohrvaški, da bi mogli gospodarsko in znanstveno kulturo više dvigniti! Drugih razlogov proti mešanju našega jezika ne bom zavračal, ker jih je že p. Stanislav Škrabec sijajno pobijal, n. pr. »Cvetje« V, 3; XV, 5; XX, 1. Sicer se pa za slovensko pisavo v celoti ni bati, da bi se kar nekega lepega jutra pohrvatila ali porusila. Pri naših ljudeh, ki se vijejo in stokajo že, če jim svetuje kdo kako majhno pa za naš slabi pravopis potrebno reformo — pri takih ljudeh se tako radikalne reforme ne bodo posrečile. Koliko let n. pr. priporoča že p. Škrabec nekaj reforem v naši pisavi, izmed katerih bi nas vsaj nekatere približale srbohrvaščini, nekatere pa izboljšale pravopis, da bi se mogel meriti z dobrim hrvaškim, pa »kao da je govorio u vjetar«, kakor mu je rekel nekoč Valjavec v Radu!

Ker hočemo torej vztrajati pri svojem jeziku, katerega smo povzdignili do časti knjižnega jezika, smo mu dolžni dati pravico, ki mu gre povsod, kjer ima sam dobre in prave izraze; v tem o kakem bližanju ne more biti govora.

Toda v primerih, kjer ima srbohrvaščina boljše besede in izraze kakor naša slovenščina, dalje v pravopisu, ki je le slučajna posoda jezika, v takih in enakih primerih se mali narodič lahko z veliko koristjo naslanja na srbohrvaščino. In da jemljimo izraze za nove pojme in sploh za vse, kar sami nimamo od Srbohrvatov, mi ni treba zopet ponavljati. Vse to bližanje pa zadeva seveda le Srbohrvate; glede ostalih Slovanov, zlasti Rusov in Čehov ne moremo zavzemati drugačnega stališča, kakor je prej omenjeno Maretićevo: »uzimati samo ono, što je doista (zares) potrebno«.

Očitno pa je glede na izposojanje, da se med dvema tako bližnjima jezikoma, kakor sta naš in srbohrvaški, ne sme režati nad vsako malenkostjo, češ to ni več prav čisto slovensko: meje ne smejo biti sodnijsko zavarovane! Seveda si pa malo ozira na skupnost želimo tudi od Srbov in Hrvatov, in to ne samo zaradi naše, temuč tudi zaradi njih lastne koristi. Oni ječijo namreč še vse preveč pod vplivom turščine, grščine in drugih balkanskih jezikov, dalje italijanščine in nemščine, kar slovanskemu duhu gotovo ni v prid; in v nadomestilo za vse to bi mnogo dobrega dobili tudi pri nas. Ali zaenkrat se ne samo nič ne ozirajo na slovenščino, temuč se na vse kriplje ogibljejo celo kajkavščine, torej nekdanjega pismenega narečja, ki veže slovenščino s srbohrvaščino. Kajkavščine ne smatrajo niti za pravo narodno blago srbohrvaško (prim. Maretič, l. c. 684), pozabljajoč pri tem celo na važno pravilo vsakega jezika, da se morajo iz pismenega narečja jemati le oblike jezikovnega blaga, jezikovno blago samo pa da se sme jemati iz vseh narečji dotičnega naroda. Na omenjenem mestu pravi Maretič: »Pored tudjica ima u hrvatskom književnom jeziku još riječi, koje ne sačinjavaju pravoga njegova blaga, premda se ne može u pravom smislu reći, da su tudje. To su riječi iz narječja kajkavskoga.« Dalje uči: »Rdjave (slabe) su one kajkavske riječi, za koje Štokavci imaju dobrih svojih riječi; rdjave su za to, jer su zališne (odveč); n. pr. bedast, darežljiv, korenika [n. pr. on je stara hrvatska korenika: štok-(avsko): on je Hrvat staroga kova] »osupnuti se, pošast, prhak, prispodoba, silno.« V sovraštvu do kajkavščine gre celo tako daleč, da pripušča rajši grd germanizem, kakor kajk. besedo, ki je hkrati bližnja slovenščini; na str. 696 pravi: »spočitovati (naše očitati) je kajkavska riječ: Štokavci govore prebaciti, prebacivati kome što . . .,« kar je iz nem. vorwerfen. Dalje mu ni všeč kajkavsko: rahal, rahlost, siromak (= bolje siromah), tjedan i. t. d. (695 do 697) — vse to so stvari, ki vežejo Hrvate z nami, in zavoljo tega bi se morale trpeti v knjigi zraven štokavskih, zlasti še ker imajo v pisavi zgovinsko pravico. Značilno je še le, kako svari pred kajkavskimi besedami prof. V. Rožić; med veliko drugimi mu niso všeč besede, kakor: podrobno, n. pr. »podrobno ću opisati — to je kajk., štokavski se kaže: pojedince, napose, potanko, obilno« (opomnja: podrobno je tudi rusko, ne samo slovensko!) l. c., 30; namestu: prah hoče: prašina (32). Pri naslednji besedi pravi: prispodoba, prispodobiti kajkavske su riječi; Štokavac kaže: poredba,

poredjenje, isporediti porediti (= tu pa zopet rajši rusko besedo kako kajkavsko, domače narečje) 37. Naravnost neodpustljivo glede na slovansko vzajemnost je: »u podobiti je glagol prema kajk. riječi: podoba; bolje je reči tujicu: asimilirati (!) 51. In kaj se pravi še le to-le (16): »kruglja nije u Štokavaca poznata riječ; bolje je kugla« (!), torej rajši nemško besedo kakor pa kajkavsko-slovensko obliko; enako srečno je zadel kuglo že preje Maretič, l. c., 690, kar je dovolj žalosten »Treffer«. Štokavščina jim je potem takem vse, če ima prav pokvarjene oblike, kakor kaže n. pr. opomnja Maretičeva: »Ruska ne govore dobri (!) Štokavci nigdje, več: Rusija.« Torej tuja končnica je več vredna nego slovanska, samo zato ker jo rabi Štokavec! Naj bi se v prihodnje slovensko-hrvaška vzajemnost bolje izkazala!

Po teh splošnih opazkah hočemo navesti nekaj slovanskih besed posamič, da bi podali s tem nekaj zgled, kaj bi bilo sprejemati, in kaj ne. Tvarino hočemo razdeliti v tri dele. V prvem oddelku bomo našli nekaj slovanskih besed, katere moremo brez spotike rabiti v našem jeziku; v drugem bomo podali besede, ki se smejo sicer rabiti, toda v drugačni obliki kakor do sedaj; v tretjem oddelku pa bomo našli tiste slovanske tujke, ki so nam nepotrebne in se jih je treba ogibati.

I.

Rabne besede.

V pomirjenje vseh prijateljev slovanske vzajemnosti je treba najpreje zatrditi, da moremo jako veliko slovanskih besed, t. j. vse, ki so bile vzete iz potrebe, brez pomiselka obdržati. Mnogo se jih je že tako vkoreninilo, da jih čutimo kakor domače; brez mnogih pa bi sploh ne mogli več izhajati. Kdor ne pozna natančnejše srbohrvaškega, češkega in ruskega besednega zaklada, iz katerih smo jemali, bi mislil, da so cele vrste besed, ki jih že nekaj let rabimo, izešle prav iz naših kmetiških ust. Navesti hočemo tukaj najpreje nekaj ruskih in čeških besed, po tem pa še posebej srbohrvaške. Ruske in češke besede so povzete iz zbirke že zgoraj imenovanega Maretiča, ki jih je natančno obdelal v Radu jugosl. Akad., CVIII, 86 sl. Priobčujem jih izmed teh, kolikor jih rabimo mi Slovenci, na tem mestu za to, da jih pokažem v pregled širšemu občinstvu. Skoro vse te slovanske besede, ki jih imamo mi, imajo tudi Srbi in Hrvati, oziroma smo jih dobili

pravzaprav mi iz srbohrvaških knjig. Jako veliko teh besed ni izvirno slovanskih, ampak so le prestave nemških in drugih izrazov, pa jih štejem sèm zavoljo tega, ker smo jih dobili od drugih Slovanov. Besede, ki sem jih vzel iz Maretića, podajam brez dotičnih slovanskih oblik, drugim pa sem pripisal prvotno obliko. Večino ima zaznamovanih že Pleteršnik v svojem slovarju.

a) Severno-slovanske:

Bajeslovje, iz č. (češkega);
 basen, iz č. oziroma r. (ruskega);
 blagoglasen, blagoglasje, iz r.;
 čaj, iz r.;
 časopis, iz č.;
 čin, činoven i. t. d., iz r.;
 dosloven, doslovno, iz č. ozir. r.;
 dosleden, iz č.;
 dostaviti, -vljati, iz r. ozir. č.;
 dotičen, iz č.;
 dražba, iz č.;
 geslo, iz č.;
 glup, glupost, glupec, iz r.;
 izraz, izraziti se, iz r.;
 izvesten, izvestje, iz r.;
 jantar, iz r.;
 listina, iz č.;
 načrt, načrtati, iz r.;
 načelo, načelen, iz r.;
 načitan, načitanost, iz r.;
 nagrada, nagraditi, iz r.;
 narečje, in r. ozir. č.;
 naslov, iz č.;
 nazor, iz č.;
 nedostaten, iz č.;
 nežen, nežnost, iz r. ozir. č.;
 objasniti, pojasniti, iz r.;
 obrazec, iz r. ozir. č.;
 obrazovati, iz r.;
 obred, iz r.;
 obremeniti, rusko obremeniti¹
 obseg, iz č.;
 obzor, iz r. ozir. č.;
 očeviden, očevidno, rusko očevidnyj¹
 odlika, odličen, iz r.;
 odnos, odnosen, odnošaj, iz r.;

odobriti, odobravati, iz r.;
 odstraniti, rusko; odstraniti;
 okolnost, iz č.;
 občinstvo, iz č.;
 opredeliti, opredelba, iz r.;
 osmeliti se, rusko: osmjeliti sja;
 oživotvoriti, iz r.;
 pojem, iz č.;
 polkovnik, iz r.;
 poneveriti, iz č. pronevčriti;
 poročnik, iz r.;
 posvetiti, widmen, iz r. ozir. č.;
 povod, iz r. ozir. č.;
 pozor, češko pozor;
 predložiti, -lagati, iz r.;
 predmet, iz r. ozir. č.;
 prednost, iz č.;
 prezirati, rusko: prezirati, áju;²
 privrženec, iz č.;
 proizvesti, proizvod iz r.;
 pronicati, pronicav, iz r.;
 prostodušen, -šnost, iz r.;
 prosveta, prosvetliti, iz r.;
 prvoten, iz č.;
 razkol, razkolnik, iz r.;
 razočarati, rusko: razočarovati;³
 razporediti, rusko: rasporjati;¹
 ravnodušen, -šnost, iz r.;
 sadra Gyps, iz č.;
 skladnja Syntax, iz č.;
 skromen, skromnost, iz r.;
 skupina, iz č.;
 slog Stil, zlog Silbe, iz r.;
 sloj, iz r.;
 smer, iz č.;
 snimek Facsimile, iz r. ozir. č.;

¹ Pleteršnik nima navedenega vira.

² Pleteršnik navaja vir: hrvaško.

³ Pleteršnik besede še nima.

soglasje, iz r.;	uspeh, uspešen, iz r.;
spor, sporen, iz r.;	uspeti, uspevati, iz r.;
spособen, -bnost, iz r. ozir. č.;	ustava, iz č. ozir. poljskega;
sredstvo, iz r.;	ustroj, ustrojstvo, iz č.;
strast, po strsl, iz r.;	uvaževati, iz r.;
strog, strogost, po poljskem iz r.;	uzakoniti, iz r.;
stroj, iz č.;	vloga, iz č.;
svež, iz r. ozir. č.;	vpliv, iz poljskega ozir. č.;
svojstvo, iz r.;	vzor, vzoren, iz č.;
šlem, iz r.;	vzduh, iz r.;
tlak, tlakomer, iz č.;	zavod, iz r.;
učinek, iz č.;	zbirka, iz č.;
umesten, neumesten, iz r.;	zbornik, iz r.;
ukor, rusko: ukorъ;	zemjevid, iz č.;
umotvor, iz č.;	zvok, iz r.;
usluga, uslužen, iz r.;	žitje in bitje, rusko: žitjé, bytjé, ¹ itd.

Sem moramo prištevati tudi fraze: svoji k svojim², iz češkega: svůj k svému; drug drugega¹, vzeto iz severnoslovanskih jezikov; juž. slov. izraz »eden drugega« so prav po krivici razkričali za germanizem, toda tako ne govorimo samo mi južni Slovani, temuč tudi Malorusi, torej je ravno tako prav slovansko kakor ono. Čemu iskati germanizmov tam, kjer jih ni!

b) Srbohrvaške besede. Kakor v prejšnjem delu tako tudi tukaj nimam namena, da bi podal popolno zbirko besed in izrazov, katere lahko rabimo. Rabi naj se, kar je potrebno in za kar doma nimamo dobrega ali primerne izraza! Za zgled naj nam služijo besede, kakor:

Báviti, namesto: pečati se, ker je to iz italijanskega.

Bolest, bolesten, bolestnik. Pri nas hočejo zaznamovati s tem dušno ali notranjo bol, Hrvat pa služi izraz tudi za telesno, človeško in živalsko bolezen; torej je poezija samo v nevednosti.

Brezposlen, poselna — beseda je pri nas čisto nova, Pleteršnik je še nima.

Četa, čétnik, četovódja, četovati. Naglas v četovodja se pri nas ne more zlagati s hrvaškim naglasom, ker imajo naše zloženke drugačen naglas kakor tam. Mi poudarjamo povsod drugo sestavljenko: četovódja, enako srbohrvatici: kolovódja, vojskovódja, torej povsod enako, dasi se v srbohrvaščini različno poudarja: četovodja, kòlovodja, toda vojskòvodja.

¹ Pleteršnik nima navedenega vira.

² Nima Pleteršnik.

Čipka, čipkar, čipkarstvo.

Dražest, dražesten; beseda je za moderne ljudi, ki sami ne vedo, kaj so, kakor tudi bolest. Tudi v hrvaščini je čisto nova in je narod ne pozna. Maretić, l. c., 311.

Enostaven; globa; kažipot.

Malénkost; naočnik; naraščaj; narednik; obal; običaj.

Odgoditi, zborovanje odgoditi, vertagen. Pleteršnik še nima; zra-ven pa slov. odložiti zopet ni zavreči.

Okrilje; okoristiti se; osveta; ozlovoljiti se;

Pamtivek, od pamtiveka — iz hrv. pàmtivijek.

(Pismo)noša; to kakor druge končnice na -a, -ja za moški spol imamo iz srbohrvaškega; vodja, propalica, varalica i. t. d., ki pa našemu duhu ne ugajajo, zlasti v primerih kakor vodja, kjer bi moral po pravilih d izpasti.

Plemič, plemiški, plemstvo, plemenitnik.

Plima in oséka. K temu pravi Rožič, l. c. 27: »osjeka nije dobro, nego: osek,« torej bolje plima in osèk.

Preporen — strittig, slov. bi bilo prepiren, od besede prepir.

Proučevati; predponke pro-, pra- i. t. d. imamo po srbohrvaščini in ostalih slovanskih jezikih.

Pročelje; promet; prtljaga; psovka; psovati; pravi pravcati.

Razstane — toda slov. beseda, ločitev ne pomenja prav nič manje; k temu je vzet tudi sestane, hrv. sàstanak, ràstanak.

Razborit, razboritost; ker so v slov. izvedenke s to pripono naglašene vse na končnici -it, moramo tako naglaševati tudi tiste, ki imajo v hrv. poudar na deblu, n. pr. znamenit — hrv. znàmenit, istinit — hrv. ĩstinit, plemenit — hrv. plèmenit, plamenit — hrv. plàmenit. Pod vplivom te pripone se je namnožilo v slov. veliko novih izvedenek: bregovit, glasovit, ognjevit, silovit, valovit, vekovit i. t. d.

Sloga; sluz, sluzav; somišljenik; stas; suhoparen; svidenje.

Vetrenjak; vezenje, vezti, vezem — sticken.

Vsota, hrv. svota, iz hrv. sav, sva, sve — slov. ves, vsa, vse i. t. d.

Zraven naravnostnega posojila imamo še celo vrsto neologizmov, ki smo jih kovali skupaj s Hrvati, n. pr.: časnik, dre-vored, obrt, odbor, ostvariti, posledica, predočiti, pustolov, pustolovina (Abenteuer), slavlje, tvornica, značaj i. t. d., prim. Maretić, l. c. 686. Edino pametna pot!

Nobena reč pa nam ni bila bolj všeč kakor srbohrvaška krstna imena; in to ne samo za povesti in romane, ki so toliko lepši, kolikor več je v njih nenavadnega, temuč tudi za navadne ljudi, ki naenkrat niso hoteli več biti Urše, Jožefi, Franceti i. t. d. Mi prav radi privoščimo vsakemu, komur je s tem kaj pomagano, če si izbere kako srbohrvaško ime namestu domačega, samo da povpraša vsak botra, od katerega ime jemlje, tudi kako se ime prav sklanja in izgovarja, da ga bodo ljudje znali klicati. To zahtevati bi bilo veliko pametneje kakor pa ljudem braniti, da bi imena jemali. Zato se strinjamo sè Stritarjem, ki je pisal v »Zvonu« 1876, 365 sl., da z Uršami ne moremo izhajati, in z V. Bežkom (l. c., 845), ki mu ni prav, da je Levec strmoglavil Josipe in Frane in postavil na njih mesta častitljive Jožefe in Frančiške. Levec se res ni prikupil Franom, ki jim hoče vriniti le Frančiška in Franceta, ki sta oba kolikor le moreta biti nerodna. Če je kje prav, da vzamemo kaj iz srbohrvaškega, je gotovo pri tem imenu, ker sta France in Frančišek okorna, nekoliko boljši Franc pa naravnost iz nemškega. Zato vzemimo z mirno vestjo hrv. Fran, Franja, ker se skrajšana, hipokoristična imena jemljo tudi pri drugih narodih v resni pisavi, kakor je pokazal Perušek, Bravec, 34. — Branil ne bo nihče tudi drugih sladkih imen, samo da bi se znal vsak prav klicati. Tako je treba vedeti, da se sklanjajo naslednja imena takole: Ante, Ivo, Lacko, Makso, Niko, Rado, Rajko, Slavko, Stanko, Tomo, Vaso, Vladko, Živko i. t. d., rodivnik Anta, Iva, Lacka, Maksa, Nika, ali celo po ženski sklanji Ante, Anti, Anto; Ive, Ivi, Ivo; Nike, Niki, Niko . . . (Maretić, l. c., 134), nikdar pa ne po srednji kakor tele — telefa, Anteta, Ivota, Lackota . . . Brez napak se znajo sklanjati hrvatice Dora, Jela, Mara, Mira, Stana i. t. d. Toda zopet se ne znajo prav kretati sledeči moški v tuji obleki: Ivan, Dušan, Milan, Stojan, Dragutin, Milutin i. t. d. Po naše je naglas pravi: Ivàn, Ivána, Dušàn, Dušána, Milána, Dragotin, Dragotina, Milotin, Milotina . . . Pa te potvare še niso tako hude proti imenu Lavoslav za Leopold. Misleč, da je v prvi polovici imena Leo — beseda lav, slov. lev, Löwe, je prevel nekdo na Hrvaškem to ime Lavo-slav, Maretić, l. c., 699. Toda beseda Leo — ni isto, kar lev, Löwe, temuč odgovarja sedanji nemški besedi Leute, ljudje, torej nima z živaljo nič opraviti! Slovenec pa, ki se je imena polastil, ni slutil v njem grozne živali, katero je pripravil Hrvat vanj, in je ime pridržal brez spremembe. Toda če je že lev notri, mora biti po tem ime

pri nas: Levoslav, ne pa Lavoslav; ubogi sv. Leopold! »Ja ne znam, što bi nam smetalo (branilo), da Leopolda zovemo: Leopoldom,« pravi dobro Maretić, »To bi tako malo smetalo kao i da Alojzija zovemo Alojzijem (a ne: Vjekoslavom, što je vrlo nezgrapan prijevod).« Na omenjenem mestu navaja še imeni Dragutin za Karlo in Ljudevit za Ludwig pripominjajoč, da sta to pač domači hrvaški imeni, pa da pomenjata čisto kaj drugega kakor nemški Karl, Ludwig, in jih torej za te dve imeni ne moremo rabiti. Kdor imenuje Karla — Dragotina in Ludwiga — Ljudevita, je nekako ravno toliko prav, kakor ko mi Slovenci kličemo Bartolomeja z imenom Jernej, ki je vzeto iz Irenej, hl. Irenäus, torej od čisto drugega svetnika.

II.

Poprave potrebno.

Poleg besed, izmed katerih smo jih nekaj navedli v prvem oddelku, je še mnogo takih, ki jih lahko rabimo v našem jeziku, samo v drugačni obliki kakor se po navadi jemlje. Da med izposojenim blagom ni vse tako, da bi mogli brez spotike ohraniti za vedno v našem jeziku, se je že ob raznih prilikah poudarjalo. Tako je pisal že V. Bežek, »Ljubljanski Zvon«, l. c. 760: »Izposojevanje iz slovanskih narečij se je vršilo brez pravega načrta, brez temeljitega znanja domačega jezika in njega odnošajev do bratskih jezikov.« Besede so namreč presajali po največ časnikarji in pisatelji brez globljega jezikovnega znanja, in pri tem se ni čuditi, če niso zadeli vedno prave slovenske oblike. Največje težave jim je prizadeval naglas in to posebno pri glagolih, ki imajo silo komplicirane naglasne tipe. Tako smo se navadili mnogo besed napačno poudarjati, in nas bodo dolgo časa ušesa bolela, preden se bomo priučili zopet pravemu naglasu, ki ga moramo dati slovenskim oblikam. In da moramo oblikam res dati slovensko lice, poudarja izrečno tudi dr. Ilešič, ki bi se sicer glede gradiva rad bližal ostalim Slovanom, rekoč: »(Bodi nam kolikor mogoče znano skupno gradivo), oblika ostani slovenska,« l. c. 80. Mnogo oblik je popravil že p. Stanislav Škrabec ob raznih prilikah v svojem »Cvetju«, katere lahko brezpogojno sprejmemo, kakor n. pr. da se naglaša: glágol, glagóla, ne: glágola XXI., 12; klejiti, klejim, klejénje X., 12; múčenik, múčenec, ne: mučénec XVI., 5; tjulènj, tjulénja III., 7 itd., druge bomo omenili še pozneje. Vendar

pa moramo postaviti popravljanju tudi neke meje in ne kaže popravljati brezobzirno vsega, kar suhe črke zahtevajo. Mnogo besed je takih, da smo jih prisiljeni obdržati tudi v kosmato-nepravilni obliki, ker ne izhajamo brez njih, dokler ne dobimo boljšega. Tako se n. pr. ne strinjamo s p. Škrabcem, da bi zavrgli češko obliko Slovan ter jo izpremenili po načinu suhih črk v domačo Sloven za pomen: Slave, ker izgubimo s tem izraz za Slovence (pridevnik slovenski bi bilo oboje enako: od Sloven kakor tudi od Slovenec); da bi pa zavoljo tega potem Slovence zamenjali s Kranjci, kakor je gospod zato predložil, se pa zaradi ene suhe črke ne bi izplačale težave, ki bi vsled tega nastale. Pozabiti vendar ne smemo, kaj je pravzaprav jezik: da je namreč samo posoda in nič več; da je posoda zavoljo vsebine in ne vsebina zavoljo posode. In če se potemtakem posoda ne dá tako pripraviti, kakor bi si želeli, more vendar še služiti svojemu namenu, da le vsebino drži. S tem naziranjem se morajo zadovoljiti več ali manje tudi drugi slovanski jeziki. In ravno naše ime daje čutiti to vsem Slovanom, kateri nas kličejo z našo obliko: slovenski; zakaj Čehi bi morali pisati po suhih pravilih svojih črk, slovanský, Poljaki: slowianski, Rusi: slovjanskij, Hrvatje: slovjenski, Bólgari: slověnski,¹ in vendar pišejo vsaj po večini: slovenski. Torej nimajo drugi Slovani z nami nič manjših težav nego mi z njimi! — Za besedo slovanski, Slovan tudi Hrvatje ne rabijo svoje oblike, ampak so jo povzeli po ruski: slavenski, ki je pa dvakrat napačna (a in e), naša je vsaj samo enkrat. Potemtakem pač lahko pridržimo češko obliko, ki smo se je že navadili. In če moramo druge Slované napačno klicati, imamo vsaj zavest, da sebe prav imenujemo in nismo taki ubožci, kakor n. pr. macedonski Bólgari, ki se kličejo se srbsko obliko Bùgari namesto Bělgari. Oči moramo zatisniti tudi sicer še pri slovanskem imenu: ruski, ker bi bilo po naše rusovski ali pa ruški.

Po tem načelu moramo soditi še oblike kakor uradnik, točka, potomec in celo vrsto hrvaških besed, ki jih rabimo v naši pisavi.

Beseda u r a d, uradnik Amt, Beamter je narejena po češki úřad, úředník ter je v tej obliki popolnoma napačna, ker daje ta **a** v slovenskem **e**: ured, urednik, in bi morali potemtakem tudi tako pisati. Toda dokler bomo klicali z besedo urednik, uredništvo čisto drug stan: redakter, redakcijo, ne moremo izpreminjati besede

¹ Izgovori slovjánski.

uradnik v to obliko, kakor bi črke zahtevale, ker bi se stanova pomešala. Napakam bi se nekoliko izognili, če bi se postavili na hrvaško stališče, da bi vzeli namreč za besedo Beamter rusko činovnik, za: Amt sam pa bi ostali pri češkem, toda popravljenem: ured, uredovanje, kakor imajo Hrvatje. To bi bilo sicer nekoliko nerodno, ker bi se opravek ločil od opravitelja: ured — činovnik, namestu čin — činovnik ali ured — urednik, toda Hrvatje imajo tako.

Enaka je z besedami točka, točen, točnost, ki so vzete iz ruščine in izvedene iz korena kakor je pre-**tek**-niti. Beseda ima v obliki tōčka, kakor se izgovarja in jo je tako ilustriral v besedniku tudi Pleteršnik, samo tri naglavne slovniške grehe nad seboj; slovenski bi se imelo glasiti tečkà ali tèčka, tečèn ali tèčen in tečnōst in čisto nič drugače. Mi bi se vseh teh grehov lahko obvarovali, oziroma reči hočem, da bi brez teh besed lahko shajali, ker naša **pika** nič manje ne pomeni nego točka, z izrazi natančen, natančnost se pa sploh veliko več pove nego z vodenimi izrazi točen, točnost. Toda ker Hrvatje-Štokavci besede pika ali piknja nimajo in vsled tega slovensko piko oziroma kajkavsko piknjo kratko in malo zavračajo (prim. Maretič, l. c. 692, in Rožić, l. c. 29), se nam ni nadejati, da bi s to besedo zmagali. Tako b toukaj silni Rus potisnil Slovenca v kot in zmagal ne samo z besedo, temuč tudi se svojim **o** v njej, ker Hrvatje tudi ne marajo za pravilno obliko (tačka, tačan, tačnost) in so se popolnoma zagledali v točko, točan, točnost. Ali bomo mogli mi potem kljubovati? Gotovo ne.

Besedo potomec, kakor se po navadi piše, nam hočejo z ozirom na ruščino in hrvaščino, odkoder je vzeta, dopuščati le s pripono -ek — torej potomek, množ. potomki. Vendar bi pa beseda s tem še ne bila veliko pravilnejša, ker bi morali poleg pripone tudi deblo samo obtesati: potomek (hrvaško potómak, rusko potómok) je narejeno iz kazavnega zaimka: po tom, kar se po naše pravi: po tem, torej potemek, potemka — silo plitva beseda! Zatorej pustimo besedo, če je že nočemo do konca popraviti, v obliki, kakor smo je navajeni: potomec, potomca; ali pa: potemek, potemka. Najbolje bi pa bilo še, da besedo zavržemo ter rabimo: zanamec, zanamci.

Poleg teh besed nam kaže ohraniti še precej hrvaških izposojenec v oblikah, ki ne odgovarjajo našemu glasovju. Tu mislimo

najprej na besede, katere si je narod sam izposodil iz hrvaščine in jih obdržal v hrvaški obliki, kakor n. pr. grânica Landesgrenze, grâničar Grenzer, grâničarski itd. V slovenskem bi bil poudar granica, graničar, graničarski, ker je v hrvaščini kratek potegnjjen za en zlog spredaj: grânica in rusko granica. Potem je beseda suženj, ki si jo je naš narod izposodil za turških bojov. Poizkušajo jo pisati tudi z o, kakor bi bilo po naših glasovnih zakonih prav, toda tako stara raba se ne sme zaničevati; to bi bilo ravnotako napačno, kakor pokazati iz hrvaškega vzetemu klicu živio našo slovnico in mu izpremeniti rep po naše, da bi naenkrat odmeval z ~ el: živeli! Iz take moke ne sme biti kruha, ravnotako kakor ne bomo nikdar izpreminjali hrvatice muke Qual v našo moko, kakor bi jo po glasovju morali in bi potem iz bolečine dobili naenkrat moko, iz katere bi lahko kruh pekli. Ker hočemo ostati pri hrvaški obliki, je pa potrebno, da pridržimo tudi naglas na zlogu, kjer ga ima hrvaščina, torej múka, mûčenec, mûčenka itd., kakor je po vsej pravici zahteval p. Škrabec. Če vzamemo eno, se moramo sprijazniti tudi z drugim. Pripominjam pa hkrati, da zaznamuje tistega, ki je mučen, beseda mučenec, in ne mučenik; jemati pa moremo tudi besedo martnik, ker je vendar to terminus technicus v vseh jezikih! — Po moji sodbi bi mogli sprejeti tudi besedo bătina v hrvaški obliki, ker se tako čuje med narodom in jo bo težko zaviti v obliko beřina, kakor bi jo v slovenščini radi videli. Ravno to velja za besedico bař gerade, just, ki bi se glasila po naših pisnih načelih beř (břř), prim. Škrabec, Cvetje X., 4. Komur ne ugaja, jo lahko zamenja z domačo ravno, prav ali podobno. Nadalje bodo ostale v naši pisavi hrvaške oblike: slog, sloga, smatrati, smoter, svidenje itd., katerim bi z mirno vestjo mogli pridružiti tudi smisel, vzeto iz ruščine, in bi ga spričo navedenih besed ne bilo treba dušiti z našim z (zmisel), kakor bi ga morale imeti tudi vse našete besede. Če torej glasovne izpremembe pri teh izposojenkah ne moremo več dosledno ohraniti, nam ni treba ravno ene besede jahati. Pustiti moramo tudi besedo z a n i m a t i zanimiv, zanimljiv v ruski obliki, ker bi se v podomačeni obliki glasila: zajemati, za kar ima pa že popolnoma drug pomen.

Vse drugače pa je ravnati seveda z besedami, katerih napačne oblike se iz navedenih razlogov ne dajo opravičiti; tako n. pr. nimamo nobenega vzroka, da bi hrvaške besede: krut, tužen itd. pustili v tej obliki, temuč jim moramo dati domače lice: krot,

krotež, kakor je prav storil Levec v Pravopisu, 140, in toga, tožen, tožnost. Komur beseda v pravi obliki ni všeč, naj je pa ne rabi, ker lahko izhajamo brez nje.¹

Beseda krot je po prevoju (ali kakor se je po starem, Miklošičevem poznamenovanju reklo: po stopnjevanju; pravi izraz: prevoj rabijo Hrvatje) nastala iz kret-ati (prav tako kakor je tros-iti iz tres-ti), in pomenja debel, jak, silen, hud — torej krota usoda pomeni ravno toliko kakor huda, silna usoda — kajne bolje bi se reklo nemila usoda! Kroto žaliti — hudo, zelo žaliti itd.; izrazov je domačih dosti. Kar se tiče druge besede, je znana pri nas v malo drugačni obliki, namreč otožen, otožnost; in na to prav lahko naslonimo hrvaške sestrice toga, tožen, tožnost, togovati...

Ker se že ravno pogovarjamo o tem, kaj naj se v glasovju spreminja in kaj ne, bi bila umestna beseda glede spreminjanja lastnih imen. Slovenci imamo namreč še vedno pogum, da tlačimo lastna imena, bodisi osebna ali krajevna, pod pravila, ki naj sploh veljajo za jezik. Tradicija, ki jo je začel Levstik s svojim radikalizmom in so jo podpirali do zadnjega časa naši slovničarji, je tako živa, da se ji tudi Levec v Pravopisu ni ustavil, temuč je nastavlil glede spreminjaja slovanskih imen sledeče pravilo »Slovanska lastna imena uravnavamo v slovenščini po glasovnih pravilih našega jezika«, str. 72. Toda po pravilih našega jezika ne moremo vselej niti svojih lastnih imen uravnati, ne krajevnih ne osebnih, kaj bomo počeli potem šele se slovanskimi! Kdo piše n. pr. Vas Dolge namestu dialekt. Dovje; Kamenik, Kámenica, Kamenja gorica i. t. d., kakor bi šlo po naših jezikovnih pravilih? Osebnih imen niti ne omenjam, ker bi jih bilo samih za en članek preveč. Zdaj si pa mislimo, kako bi oskubli slovanska imena, ako bi sledili Levcu, ki spreminja, več-

¹ Pri tej priliki mi bodi dovoljeno popraviti naziranje p. Škrabca glede naglasa v besedah: pravilo, pravilen, pravilnost, ki smo jih vzeli iz ruščine ali srbohrvaščine. On pravi: »Iz ruščine in serbsčine je očitno, da je naglaševanje pravilo, pravilen, pravilnost napačno.« Cvetje III., 6.; hoče namreč pravilo, pràvilno, pràvilnost, kakor se v imenovanih jezikih res naglaša in bi po bistvu dotičnega naglasa mogli pričakovati tako tudi pri nas. Toda spomniti se je treba, da so tvorbe iz glagolov, ki so poudarjeni prvotno na debelu, pri tej priponi pomeknili v slovenščini naglas na pripono; tako imamo mjèriti — mjèrilo pri nas mériti — merilo, stràšiti — stràšilo pri nas stràšiti — strašilo, celo: mǎzati — mǎzalo pri nas mázati — mazilo; tako še popràviti — popràvilo, torej moremo tudi pràviti — pràvilo po naše naglašati pràviti, toda pravilo, pravilen, pravilnost.

noma po Škrabcu, »Cvetje« XII. 6, 7, slovanska imena, kakor Plzen v Polzenj, Polznja (prav bi bilo po ženski Polzenj, Polznji, ker je v češčini žensko: Plzenj, nji enako Kazanj, Kazanji). Vltava — Voltava, Vlčkov — Volčkov, Oświęcim beri: Ošvjénčim — Osvetim i. t. d., str. 72—74; ali kakor se je drugod že pisalo: Bolzet za Buzet, Petrikov za poljsko Piotrków; Dolmno za hrv. Dumno i. t. d. Tako radikalnih nazorov nima noben jezik, in tudi mi ž njimi ne moremo nikamer, če si hočemo ohraniti zdrava ušesa. Kdo bo poslušal imena, ki bi se morala po Levčevem načelu spremeniti po naše? Potem bi ne smeli več govoriti Zagreb — Zágreba, kakor smo po hrvaškem naglasu navajeni, temuč Zagreb — Zagrèba, ker je beseda glede tvorjenja na isti stopnji kakor naš pogreb — pogrèba; dežele Bukovine ne bi smeli več tako klicati, temuč edino le Búkovino, ker mora imeti, če jo presadimo na naša tla, naglas samo na deblu in nikjer drugod; češkega mesta Hèba bi potem ne smeli drugače izgovarjati in naglašati, kakor naglašamo našo besedo pes, pesà ali pèsa (s poluglasnikom: pēs, pēsà, pèsa), torej Hèb — Hebà ali Hèba (s poluglasnikom); in da je slovenska oblika prava samo tako in nič drugače, nam kaže stara češčina, ki je imela obliko Cheb, Chba, Chbu, kar bi dalo Hrvatom Hab, Haba, Habu. Če hočemo potemtakem spolnovati Levčevo pravilo, moramo govoriti vse tako, kakor je tu popisano, in spremeniti seveda vsa imena, ne samo ta, ki smo jih našteali. Kaj nam je torej storiti? Očitno je, da je tako pravilo nepravilno, in res je Levec pravilo napačno povzel iz p. Škrabčevih zgledov, katere je sicer vestno in skoro vse sprejel za našo pisavo. P. Škrabec se namreč izraža bolj previdno v svojem pravilu in mu daje širšo podlago, katero pa moramo tudi nekoliko prikrajšati. On postavlja dve načeli, kako bi se dala slovanska imena pisati; »ali skušamo,« tako uči, »pri-deržati, koliker naša slovenščina zmore, izreko dotičnega jezika, ali se deržimo pa korenoslovja ter pišemo ime, kaker bi se izgovarjalo, ako bi bilo prvotno pri nas doma«, l. c. 7. To pa je torej čisto drugačno naziranje in v svojem bistvu sprejemljivo, le da moramo drugo načelo precej pristriči in ga dopustiti le v prav redkih slučajih, in to posebno za imena, ki so nam prav bližu, postavimo hrvaška ali splošno znana slovanska n. pr. da pišemo Dobrovnik za Dubrovnik, Praga za Praha, Karlovec za Karlovac ali kaj podobnega. Da bi pa spreminjanje raztegnili na toliko zgledov, kakor je p. Škrabec na omenjenem mestu storil

in za njim Levec povzel, to pa nikakor ne gre, ker bi jih po spremembi komaj spoznavali. Kdor bi n. pr. pisal po Levcu Podgorje za Podgórze, Levov za Lwów, Medrečje za Meziříči, Presečnice za Přísečnice, mora tudi Zagréba, Búkovina, Heb, Hebà i. t. d.! Toda čisto kaj drugega je, da se neslovenska imena primerno transkribirajo, kakor p. Škrabec sam dobro pripominja: »Vsaj v knjigah in časnikih prostemu narodu namenjenih naj se... tuja lastna imena po izreki pišejo; v oklepajih naj se pristavi tudi v izvirni pisavi, ako tisto ime ni sploh znano«, l. c. 6. To pač, toda glasovno ne spreminjati po domačih načelih, razen bližnjih imen, kakor je bilo že omenjeno. Na koliko imen naj se to ravno raztegne, je pa jako subjektivno, in bi moralo več ljudi odločiti, če bi hoteli imeti edinstveno rabo. Če bi odločevala le dva človeka, bi se izpolnilo nad njima, kar je rekel Stritar:

Mogoče, da kedaj se še
Lizala bosta volk in ovca,
Prej nego dva slovenska se
Razúmeta jezikoslovca.

Zbrani spisi, VII. 118.

Zdaj smo nekako pri kraju z besedami, katere naj se v slovenščini ne bi imele popravljati. Toda teh je v primeri s tistimi, ki so popravka potrebne, le malo številce. Za večino napačnih besed moramo prevzeti žrtev poprave, ako hočemo imeti solidno pisavo; vsak jezik ima pač svoje zakone in naš tudi svoje. Potemtakem bi bilo:

Bólgar, Bólgarka, bólgarski, Bólgarsko. Naglas za te besede je samo tako prav, kakor je pokazal že Škrabec v Cvetju III, 6. V čudni luči bi sijala slovanska vzajemnost, ako bi klicali svoje brate in to celo južne Slovane z nemško obliko Bolgâr, ali kakor se večkrat bere celo Bulgar. Za Slovence je kakor pribito, da se naglaša tako in nič drugače, ker se s tem poudarkom kličejo tudi sami: B'lgarin, b'lgarski, jih tako naglašajo Srbohrvatje: B'lgarin, b'lgarski in tudi Rusi: Bólgarin, pl. Bólgare, Bolgar. Kjer ti slovanski rodovi naglašajo besede na deblu, jih mora Slovenec tudi in jih v resnici povsod tako, zato se tudi tu ne smemo odtegniti vzajemnosti.

Cárina, cárica, cáriński, cárjevatí i. t. d. — tako se morajo naglašati imenovane besede, vzete iz srbohrvaščine in ne kakor jih ima Pleteršnik v slovarju carina, carica, caríński, carjevátí; v

srbohrv. je naglas prvotno na deblu: càr, càra, càrina, càrevina, càrovati, kar mi ne moremo poljubno spreminjati. Càrina Zoll gre kakor jùžina, ljëtina.

Četverica, peterica, šesterica i. t. d. Namestu kardinalnega števnikar eden, dva, tri, štiri ... se more v hrvaščini rabiti tudi samostavnik dvòjica, tròjica, četvòrica, petòrica, šestòrica, sedmòrica, osmòrica ... toda le »kad je ona riječ, s kojom ima broj stojati, kakvo muško čeljade ili muška životinja (= pri moški osebi ali moški živali)« Maretić, l. c. 219.; za srednji spol se sme jemati le četvoro, petoro, šestoro ... Toda v slov. govorimo četvero, petero, šestero, sedmero, osmero, zato more biti samostavnik le četverica ne četvorica in naglas, ker je v hrvaščini kratek kipeč, pri nas za en zlog naprej, torej četverica, peterica, šesterica, sedmerica. Pleteršnik je zadel pravi naglas samo pri peterica, šesterina, napačno pa ima četvérica in sedmérica.

Dûše ven, dûševnost. Izpeljanke od duh — duhá imajo pač naglas na končnici duhóven, duhóvnost, hrvaško dúhovan; toda izpeljanke od duša — duše se s tem ne smejo mešati, ker ostaja naglas na deblu, kakor je tudi v hrvaščini prvotno na deblu; in iz hrvaščine je naša beseda doma, kjer je dûševan, dûševna, -no. Pleteršnikov naglas je napačen.

— Opomnja. Da se bomo laže razumeli, moram pojasniti naglasno razmerje med slovenščino in srbohrvaščino ter ostalimi slovanskimi jeziki. Slovenščina ima sorodne vezi v naglasu s srbohrvaščino, bólgarščino in ruščino; to pa tako, da stoji ruski, bólgarski (in hrvaški čakavski¹) naglas na istem zlogu kakor naš, ločita se samo v nekaj primerih, kjer je naša slovenščina šla že po novem. Med slovenščino in srbohrvaščino pa je sledeče razmerje: a) kjer ima srbohrvaščina potisnjen poudar na deblu, bodisi dolg (˘) ali kratek (˘), ima slovenščina poudar na ravno istem zlogu; b) kjer pa ima srbohrvaščina potegnjen poudar, bodisi dolg (˘) ali kratek (˘), ima slovenščina poudar za en zlog naprej od srbohrvaškega zloga, par izjem seve tu ne jemljemo v misel.²

Glavnica Kapital. Da mora imeti beseda ta naglas, je očitno iz hrvaščine, odkoder je beseda vzeta, ki ima obliko: glavnica; enako očitno je tudi iz drugih slovenskih izvedenek, ki

¹ Narečje v hrv. Primorju.

² Prim. obširno o tem v listu „Mentor“, letnik I., št. 3 sled.

imajo naglas na priponi, n. pr. glavník, glavína i. t. d. Pleteršnikov naglas glâvnica je torej pogrešen.

H r v a š k i — tako moramo pisati in ne: hrvatski, kakor se spakujejo nekateri. Kdor bi hotel pisati besedo v hrvaški obliki: hrvatski, bi moral pisati, če kaj drži na doslednost, potem tudi njeno izpeljanko s t: hrvatščina, kar bi bilo dalo v slovenščini seveda kak nadaljnji razvoj; v hrvaščini je seveda tudi brez tega soglasnika prav, ker mora t pred prihodnjim št odpasti (hrvaština), enako kakor šteta iz tšteta (= škoda). Enako napačna je hrvaška pisava: hrvatski, ker bi se moralo po njih načelih pisati hrvacki. — Zanimivo je, da se morajo nasprotno tudi Hrvatje zavoljo nas prepirati, ker pišejo nekateri bolj v »hrvaškem« duhu: slovenački (!) drugi pa zahtevajo slovensko obliko: slovenski.

I n o s t r a n e c, ne: inozemec Ausländer. Besede inozemec zato ne maramo, ker je za nas in za Srbohrvate prekratka; ko bi se glasila inozemljec, inozemeljski, bi jo precej vzeli za svojo. Oblike -zemec, -zemski so prav v češčini ali poljščini, ker tam ne poznajo naše zemlje, temuč imajo země, in lj izpuščajo, mi ga pa ne smemo, in moramo take oblike zavreči. Z a i n o z e m e c v z e m i m o inostranec, kakor govore tudi Rusi, Bolgari in Srbohrvatje. Kar se tiče besedice in, ina, ino, ki smo jo dobili iz severnih slovanskih jezikov, jo lahko rabimo in je ni treba nameščati z drug, druga, drugo (dasi se ji celo Maretič upira [l. c. 685] kot nepotrebnemu arhaizmu), ker imamo več besed njenega sorodstva: inačica, inače i. t. d. Sestavljenkam na -zemec, -zemski pa moramo dati slovo: sredozemski moremo kratkoinmalo spremeniti v s r e d n j e z e m e l j s k i, torej Srednjezemeljsko morje; deželo Nizozemsko, ki smo jo anektirali po češki prestavi iz nemškega, pa kličimo z dotičnim domačim imenom: Holandsko ali Holandija, kakor je že Levec hvalevredno sprejel v Pravopis. Krajem, kjer nimajo Slovani ničesar iskati, pustimo njih domače ime! Če bi se tuja imena predstavljala, da bi bilo že komu podobno, bi se še potrpelo, ali sè spakami se samo smešimo. Čemu bi se spakovali z Inomostom za Innsbruck, Frankobrodom za Frankfurt, Sedmograškim in podobnimi spakami? Sedmograško (Hrvatje pravijo enako Sedmogracko, Čehi Sedmihřady, Poljaki Siedmiogród) je prevod iz nemškega Siebenbürgen. Nemška beseda pa je narejena iz slovanskega imena: Sibirj, torej prvotno Sibirjburg, po naše Sibirjsko. Zato se ogibajmo Sedmograškega nestvora in pišimo obče znano ime Erdeljsko, Erdeljci.

Létovíščē, ne: letovišče po Pleteršniku. Od besede leto Sommer imamo prav dobro izpeljanko: létovati (zopet ne letováti, kakor ima Pleteršnik, ker je podstava: leto prvotno na deblu naglaševana in se morajo potem naglašati tako vse izvedenke, zato je tudi v srbohrvaščini ljětovati in rusko ljétovati.) Sommer zubringen, in der Sommerfrische sein; iz te smo naredili po hrvaščini létovišče: kraj letovanja, hrv. ljětovište. Ljudje, ki letujejo, bi se najbolje imenovali létovniki, kar bi bilo po lepoglasju (in letovniki so pač sama gospoda!) daleč pred létoviščarji. Kadar delamo nove besede, ne pritikajmo za to potrebnih pripon na besede, katere so že same izpeljane od drugih in imajo po navadi že cel legijon pripon, temuč pritismo pripono blizu debela ali naravnost na deblo. Dolge besede so smrt za lepoglasje.

Nášinec, ne: našinec der Unsrige po Pleteršniku. V hrvaščini, odkoder smo besedo povzeli, je poudar pravilen: našinac, ker drugačen od náš naša naše ne more biti.

Nečúven, nečuvéna, nečuvéno, nečuvéno zatíranje, nečuvéna krivica i. t. d. Sicer je že Pleteršnik prav naglasil to, po hrvaškem rabljeno besedo; ali ker se tako nečuvéno grdo čuje med ljudmi, hočemo s tem dobri stvari pomagati na noge. V hrvaščini imajo deležniki I. vrste 7. razreda zraven končnice t lahko tudi -en, -ena, -eno; pri nas so te oblike prav redke; tako je čút, ali čúven, čuvéna, čuvéno; nadút ali nadúven, naduvéna, naduvéno — napihnjen i. t. d. Od tega je pa v slov. mogoč samo tak naglas, kakor smo ga zgoraj napisali. Kogar pravilni naglas žali, naj govori pa: neslišno, nezaslišano, kar ni nič slabega, ker tudi Rus kliče s tem glagolom slýchannoje dělo — unerhört!

Óbčēnstvo svetnikov, ne občestvo. Beseda je po katehizmu in javnih molitvah prišla med najširši svet, zato jo je treba razložiti. Kdor izgovarja besedo tako, da vsaj naglašá prav in govori óbčestvo, naredi samo eno glavno napako; ali po navadi se govori občestvo, v čemer so ravno tri glavne napake: 1. glasu e ne sme biti vmes; 2. je naglas na nepravem mestu, biti mora na prvem; in 3. je glas e, če je naglas kljub temu na njem, nemogoč in bi imel stati v tem slučaju glas a! Oblika je vzeta namreč naravnost iz ruščine in bi se morala ko taka glasiti pri nas: óbštvo, kakor r. božestvo — boštvo in podobno; besede pravzaprav pri nas ne potrebujemo, ker besedi óbčina in óbčinstvo ravno toliko pomenjata, in so nekateri slovenski obredniki besedo občino tudi vzeli za pomen: občino svetnikov, kar je prav čedno;

toda če je v splošni molitevnik vpeljana že drugačna beseda, ne moremo za sedaj več računati s prvima dvema, in je treba novo primerno popraviti. V ta namen ne potrebujemo nič drugega, nego da vtaknemo en sam glas notri, t. j. n, ki bo vse rane zacelil: občenstvo; to moremo storiti tem lažje, ker je v rabi tudi temu primeren pridevnik: občenski. Molimo torej: Verujem v občenstvo svetnikov, odpuščanje grehov ...

Netjáak, ne nečak; iz srbohrvaščine.

Pestër ali pèster, pestra, pestro, bunt pisan. Menda ga ni pesnika, ki bi ne bil te besede rabil, pa ravnotako ne bravca, ki bi jo bil prav izgovarjal. P. Škrabec je pisal o nji že v »Cvetju« X, 9: „Neka »basen« se začinja z besedami: Čilim péster tke Firdûzi, kar ni vse vkup tursko ali perzijansko; poleg »tke« je tudi »pester« domačega, slovenskega korena, prav tega kakor »pisati«, celo deblo pa imamo ohranjeno v besedi »posterv«.“ Pravilnih oblik te besede je mogočih več, kakor jih našteva že imenovani gospod: páster, pástra, pástro, ali pester (seveda poluglasnika: p̣sṭr) pestra, pestro. Za nas je najbolje, da se odločimo za oblike z e (ɛ), ker so te že od nekdaj v rabi. Glede naglasa pa je treba povedati, da je mogoče naglašati na enem ali drugem izmed obeh zlogov, seveda s tem razločkom, da mora biti na koncu kratek potisnjen (torej pestër, pestrà, pestrò), na prvem zlogu pa kratek potegnjen naglas (torej pèster, pèstra, pèstro), mogoče in enako pravilno je oboje. — Marsikateri jezikoslovec bo pri tem morebiti zmajal z glavo, češ reformacija na polju naglašanja! Dosedaj smo računali le s tremi naglasi, izmed katerih sta dva dolga (potegnjeni [ː] in potisnjeni [ˑ]) ter eden kratek; odkod sta se vzela torej kar dva kratka, ki hočeta biti tudi potisnjena in potegnjena, kakor dolga dva? Stvar je ta. Kakor se je mogel v besedah, ki imajo v predzadnjem zlogu glas e ali o (etymol. e ali o) pomekniti (kratki potisnjeni) naglas iz končnice na ta e ali o, ki je postal sedaj širok in naglas na njem dolg potegnjen (prim. starejše vodà ali mlajše vòda; starejše ženà ali mlajše žena; starejše lefi ali mlajše léti; starejše govori ali mlajše govóri itd.): prav tako pa more v besedah, ki imajo v tem zlogu namestu e ali o kak poluglasnik, preiti v večini naših narečji kratki potisnjeni naglas iz končnice na ta poluglasnik, ki nosi sedaj kratek potegnjen naglas; prim. prvotnejše temà ali novejše tèma; prvotnejše temèn ali novejše tēmen; prvotnejše primeknì ali novejše primékni itd. Razmerje obeh procesov pa je sledeče: prvi proces se je izvršil v veliko več na-

rečjih nego drugi, vendar more tudi le-ta drugi šteti nad dvetretjinsko večino naših narečji sebi v dobro. Dalje se je prvi proces vršil brez razlike v muzikalnih kakor v eksspiratornih naglasnih načinih naših narečji; drugi pa se je, kolikor je sedaj preiskano, izvršil skoro izključno v eksspiratornih narečjih, jako malo v muzikalnih. In prav ta zadnja okolnost je vzrok, da tega glasu (kratkega potegnjenega) ni zasledil skoro noben človek, dasi se je sicer popolnoma pravilno kombiniralo, da je moral pri nas nekdanj eksistirati. V večini narečji, namreč v vseh eksspiratornih, sta se oba potegnjena naglasa izgubila in se izenačila s potisnjenima; toda v muzikalnih narečjih, katera so ta proces izvršila, živi še kratki potegnjeni naglas v veselje vseh slovenskih jezikoslovcev krepko dalje.¹ Ker pa bazira slovenski knjižni jezik na muzikalnem naglašanju, — in z ozirom na naglasno vzajemnost sè srbohrvaščino, bólgarščino in ruščino je eksspiratorno naglašanje naravnost izključeno —, mora prevzeti tako, kakor ima za dolge, tudi za kratke naglase muzikalni način, t. j. kratek potegnjen naglas. Da je pa res treba privzeti v knjigo tudi ta proces, nam govori dosti jasno okolnost, da govori tako gotovo dvetretjinska večina našega naroda: na Štajerskem; na Kranjskem: ob štajerski meji, na Notranjskem, zahodna stran Gorenjske ter na Primorskem; poleg tega nas sili do tega naglasa tudi skupnost do srbohrvaškega naglašanja, ki daje obema procesoma enako veljavo. — O vsem tem bom obširneje razpravljal ob kaki ugodnejši priliki, tu zadostuje omenjeno.

Predjèm, predjéma Vorschuß ali tudi: predjemek, predjemka, celo po ženski sklanji: predjemka, predjemke je beseda pravilna, kakor že Pleteršnik dobro podaje. Zavrzimo spako, ki se sliši vsak dan pri blagajnah: predvjem, ali kakor se piše celo predujem, hrvaški predujam, predujma. Rabiti se more tudi beseda predplačilo.

Slíkar, ne: slikár, kakor naglaša Pleteršnik. Pri samostavnikih na -ar je ušlo Pleteršniku jako veliko pravih naglasov, najbrž vsled mnenja, da sta se različna naglasa tudi pri tej priponi zedinila v enakega, kakor se je to zgodilo pri priponah -ilo, -it itd. in njih izpeljankah. Toda da temu ni tako, moremo razvideti iz mnogih naglasov, katere je on sam pravilno zazna-

¹ Na Koroškem v Junski dolini po spričevanju Oblakovem; na lastna ušesa sem pa slišal to v Horjulju in okoliških narečjih na Kranjskem.

moval, n. pr. mlékar, stávbar, sírar, ptičar itd. Med nepravilnimi je tudi slikár, kar se je vzelo k nam iz hrvaščine, kjer pa nahajamo popolnoma pravi naglas sli^kâr, iz česar more biti v slovenskem samo slikar. Biti morajo naglašene na deblu tudi vse izpeljanke, ker ima podstava prvotno na deblu naglas: sli^ka. Potemtakem je napačno, kar je podal Pleteršnik: slikarica, slikárnica, slikárski, slikârstvo, temu^č mora imeti vse poudar na deblu: slikarica, slikar-nica, sli^karski, sli^karstvo, kar v hrvaščini natančno odgovarja: sli^kâr, sli^karica, sli^kârski, sli^kovati, sli^kujem.

Stolníca, ne: stôlnica, Pleteršnik. Beseda, ki smo jo naredili po drugih slovanskih jezikih, je iz podstave stol, stôla, torej se je v rodivniku naglašala prvotno na končnici stolâ, in za slovanske jezike opazujemo stalno pravilo, da se besede, katere so se naglašale prvotno na končnici, tako tudi v vseh izpeljankah naglašujejo; in narobe, besede, katere so se naglašale prvotno na deblu, se naglašajo tako tudi v vseh izpeljankah — izjem bistveno ni drugih, kakor pri nekaterih priponah, ki so naglas uniformirale. — Izpeljanke našega stola imajo torej naglas na končnicah: stolâr, stolârski, stolíca, in to ne samo, če pomenja navaden stol, temu^č tudi, če pomenja Lehrkanzel, Katheder, ali celo Residenz, kar ima Pleteršnik čisto prav zaznamovano, le da jih to malo ve; dalje je prav: stolováti, -újem in čisto nič drugače ne more biti stolníca naglašena, kakor tudi stolník, stolnístvo, stolnják — besede, ki je jih naglasil Pleteršnik na prvem zlogu.

Strôkoven, strôkovnik, ne: strokóven, strokovnik, Pleteršnik. Besedo smo vzeli iz srbohrvaškega, torej moramo tudi naglas uravnati po njeni matici. Srbohrvaško se glasi: strûka, strûčan, strûčenjâk — kar daje v slovenskem strôka, strôkoven, strôkovnik, pač pa prav naglašâ Pleteršnik na končnici: strokovnják, ker je ta pripona izenačila naglase na enoten način.

Tâjnik, te besede nismo izpeljali naravnost iz našega glagola tajiti, za kar nam tudi ni treba poudarjati tajnik, tajníca, kakor ima tudi Pleteršnik zraven tâjnik, temu^č smo jo vzeli iz hrvaškega tâjník, vsled česar sprejmemo lahko tudi poudar po hrvaščini tâjnik. Poudar na deblu itna tudi ruski tájnnik.

Uklan^jati se ali poklan^jati se, ne: klanjati se, sich verbeugen. S pozdravnimi izrazi imamo pač križ: vse poberemo, kar kje slišimo: sluga, nazdar i. t. d. Tako smo vzeli iz ruščine in hrvaščine (Pleteršnik ima vir: iz hrvaščine) tudi klanjati se,

r. klánjat'sja, hrv. klánjati se, kar pa v slov. ni mogoče, kakor ne: birati, našati, hajati i. t. d. temuč edino le s predponami: torej uklanjati ali poklanjati se.

Vodénec, ne: vodik Wasserstoff. Po šolah in šolskih knjigah prevladujejo še vedno grde spake, kakor so vodik, kisik, dušik, ogljik i. t. d. ter njih izpeljanke vodikov, kisikov, dušikov, dušičnat, ogljikov i. t. d. Pri nas niso več mogoče tvorbe na -ik, temuč si moramo pomagati na kake druge načine, da odstranimo besede, ki smo jih vzeli iz ruščine ali češčine na -ik. V slov. mora k tem tvorbam pristopiti še pripona en-, na-, no, torej slama -ik: slamnik; glava -ik: glavnik i. t. d. Enako moramo ravnati z ruskimi in češkimi izposojenkami; kjer pa to ne gre, si moramo izvoliti drugo pripono: besedo dušik popravimo lahko z vmesno pripono: dušnik, drugod to ne bo šlo, za kar vzemimo druge pripone. Primerni izrazi bi bili: vodenec, vodenčev; kiselec ali kislec, kiselčev; dušec, dušnik ali dušivec, duščev, dušnikov, dušivčev; oglenec, oglenčev i. t. d. — te besede so se pri nas že preje rabile nego imenovane spake.

Žûpnîšče, ne: župnišče. Besedo župnik smo vzeli iz hrvaščine in jo tudi prav izgovarjamo, ker se v hrvaščini naglaša: žûpnîk, žûpnîčki i. t. d.; zato se pa izpeljanka ne more glasiti župnišče, temuč samo žûpnîšče, kakor je poudaril že p. Škrabec v oceni Pleteršnikovega slovarja, Cvetje XIV. 12. Kedar bomo govorili župnik, bo tudi župnišče prav, preje pa ne. Naglas na prvem zlogu ne more biti nič nestrpnega, saj so naši prednjiki govorili tudi v fárovžu, ne v faróvžu!

G l a g o l i.

Če je krpanje sploh nehvaležno delo, kakor tožijo vsi roko-delci, je to prav posebno v jezikoslovju, ker najde vsak človek dosti razlogov, s katerimi se skuša upreti »novotarstvu« in »nepotrebnim reformam«, ki žalijo sporočene tradicije in enake svetinje. S temi čustvi nastopam pot krpanja pri glagolih, katere smo sprejeli v napačnih oblikah iz sosednih jezikov. Srce se mi krči še bolj, če pomislim, kako je oblika celo pri domačih glagolih nestalna in malo utrjena, dasi objektivno ni prav nobene dvojbe, kaj je za naš pisмени jezik prav in kaj ne, ker nam različna domača narečja in oblike drugih slovanskih jezikov podajajo jasne naglasne načine. Obdelati hočemo glagole po posameznih vrstah. Kar se tiče naglasnih napak, imajo skoro vse svoj vir v srbo-

hrvaškem naglasnem sestavu, po katerem je prvotni dolgi potegnjeni naglas vedno za en zlog spredaj pred našim naglasom; in le-tega so kar kosmatega prenesli ljudje božji v našo izreko, brez vsake vesti in vsake težkoče!

III. vrsta, 2. razred.

Ščedím, ščedéti; od hrv. oblike štédjeti, štédím sparen je v slov. mogoče samo ščedéti — ščedím, kakor je že Levstik prav presukal; vsak št daje pri nas šč, naglas pa je kakor v trpjeti, živjeti, vrtjeti . . ., čemur odgovarja pri nas trpéti, živéti, vrtéti, trpím, živím, vrtím. Po tem, kar je rečeno, se mora govoriti edino prav tudi ščedívník Sparherd. Komur pravilna oblika ne ugaja, naj se besede ogiblje, ker naše hraniti, varčevati nič manje ne izraža; v takem slučaju dovoljevati napačne oblike, kakor ima n. pr. Pleteršnik ščédeti, ščéditi, t. j. napačen naglas, ali puščati celo št za šč, bi se reklo, dajati prednost napačni izposojenki pred pravilno domačinko.

IV. vrsta.

Le-ta je jako komplicirana; ima namreč v glavnem kar štiri različne naglasne načine: zgled 1. načina bi bil: misliti, hrv. mĭsliti, rusko: mýsliti; zgled 2. načina: hoditi — hódish, srbohrv.: hóditi — hódish; rusko hodít — hódish; zgled 3. načina: groziti, grozím; srbohrv. gròziti, gròzím; rusko grozít — grožú — groziš; zgled 4. načina: hvaliti — hválím; srbohrv. hváliti — hvâlím; rusko hvalít — hváliš. Kompliciranost povečuje še okolnost, da so se cele kopice glagolov tretjega načina pomešale v naštetih slovanskih jezikih sè zgledi četrtega načina in narobe: — v tem metežu ni čudno, če različnih slovanskih glagolov za slovenščino niso mogli prav prikrojiti. Napake so v poglavitem pri glagolih 3. in 4. naglasnega načina. Po tretjem naglasnem načinu morajo iti glagoli:

Ogorčiti, (iz ruskega); brojiti, oriti (iz srbohrv.). Besedo ogorčiti, ogorčen, ogorčenje so vzeli iz ruskega naši časniki za nem. izraz Entrüstung, entrüsten. Izgovarjajo jo ogórciti, ogórčen, ogórčenje, kakor je prvi dve zaznamoval tudi Pleteršnik, zadnje še ni vzel v svoj besednik. Beseda je po etimologiji v zvezi z našim: gorje, weh!, in pomenja erbittern, kränken, betrüben. Sprega se v ruščini: ogorčít, ogorčú, -číš; ogorčí -íte; ogorčil, -ila, -ilo; potemtakem ni najmanjše dvojbe, da se mora tudi v slov. spregati ogorčiti, ogorčím, ogórcil, ogórcila, ogorčén, ogorčénje. Treba je zato z ogorčenjem protestirati, da se besede tako napačno naglašajo. Sicer pa ni treba, da bi bil Slo-

venec vedno ogorčen, večkrat je morebiti samo užaljen, jezen, razsrden, čmeren ali razdražen, raztogoten, razkačen ali celo po hrvaško razljučen — ali ni že tega več ko preveč, čemu še ogorčenja?

Brojiti nam sicer ni prav nič treba, ker lahko shajamo z domačo besedo šteti — Bog da bi le tega dosti bilo — toda če jo že kdo rabi, naj ve, da se ne naglaša prav po Pleteršniku: brójeti, brójim, temuč brojíti, brojím, brojíš, brojíla, brojílo. Glagol gre po 3. naglasnem načinu in se glasi v hrvaščini bròjeti, bròjim, bròji, bròjite, bròjio, bròjila, bròjilo: ima isti naglas kakor drobíti, drobím, gostíti, solíti, zvoníti, srbohrvaško: dròbiti, dròbim, gòstiti, sòliti, zvòniti. Kako lepo se naglas vjema tudi z ruščino, ki ima kakor slovenščina poudarjeno končnico pri te vrste glagolih: drobítъ, drobíšъ, gostítъ, solítъ, zvonítъ!

Enako gre svedočíti, svedočím, hrv. svjedočíti, svjedočím.

Sèm spada tudi glagol oríti, orím, ki ga radi slišijo naši pevci in njih poslušavci, a jim ne služi ravno v veliko čast, ker ga napačno naglašajo: óriti, órim, óril, órila, órilo. V srbohrvaščini gre glagol enako kakor bròjeti, prav tako tudi v ruščini: razorítъ, razorjú, razoríšъ, razorílъ, razoríla, razorílo, torej tudi naše pevsko poslušavstvo, če ima kaj posluha, ne more in ne sme drugače naglašati kakor oríti, orím, oríla, orílo. Glede rabe same je treba pripomniti, da je v srbohrv. v pomenu odmevati, wiederhallen, glagol refleksiven, torej oríti se; v srbohrv.: razòriti se, obòriti se = wiederhallen.¹

Po 4. naglasnem načinu gredo ti-le glagoli: Divíti, dívim; jaríti (raz)jârim iz ruskega; buljíti (oči) búljim; javíti, jávim; kumíti, kúvim; lišíti lišim; ljutíti, ljútím; slutíti, slútím iz srbohrvaškega. Enak naglas imajo domače, pa sedaj med ljudstvom pozabljene besede: dičiti, dīčim; račiti, račim; ščititi, ščitim.

¹ Sem spada glagol, ki se je ohranil v ogrski slovenščini pravilno v obliki činíti, činím, kar je v hrv. činiti, činim. Ker se v ruščini naglaša sedanjik zraven činíš tudi činíš in zlasti še, ker je v slov. več glagolov tega naglasnega načina prešlo v sedanjiku v četrti (4.) naglasni način (n. pr. krstíti, krstím in křstím, toda r. krestítъ, krestíš; srbohrv. křtiti, křtíš; postíti, postím in p óstím, toda r. postítъsja, postíš; srbohrv. pòstiti, pòstíš) bi smeli sedanjikovo deblo naglašati tudi činíš. Niti najmanjšega razloga pa ni za nedol. činiti! Kdor pa bi kljubtemu tako naglašal, mora potem tudi naglašati: činitelj, činovnik, činjenica!

Takih naglasov najbrže ni nihče pričakoval, ali k večjemu le za neslano šalo; in tudi take šale si ni mogoče misliti pri drugem človeku nego pri kakem topouhem jezikoslovcu! Toda če glede naglasa zatisnemo ušesa in stvar objektivno presojamo, moramo reči, da je popolnoma v soglasju s pravili našega jezika; pa ne samo to, temuč lahko rečemo, da je še premalo po slovensko naglašeno. Prigovarjati bi mi namreč mogel kdo, in to s precejšnjo pravico, da pri več glagolih (divim, račim, razjarim...) sedanjikovega debla ne smemo tako naglašati, kakor je tu zaznamovano, temuč ravno tako na končnici kakor nedoločnikovo, kar nam kaže ruščina in drugi slovenski zgledi, dasi ima pisna hrvaščina naglas na deblu. Ruščina ima namreč v imenovanih primerih naglas skozinskozi na končnici, torej tudi v sedanjikovem deblu: divítě, divljú, divíšě, diví, divíte, divílě, divíla; enako: račítě, račíšě, (raz)jarítě, jarišě. In kakor v teh primerih ima ruščina še celo vrsto glagolov poudarjenih v sedanjikovem deblu na končnici (glasítě, glasíšě; kadítě, kadíšě...), kjer ima pisna hrvaščina poudar na deblu (glásiti, glásim; káditi, kádím...) slovensščina pa kakor ruščina tudi na končnici: glasíti, glasim; kadíti, kádím i. t. d. To bi potemtakem govorilo zoper naglas na deblu (divim, račim, razjârim); z druge strani pa je zopet razlog, ki govori drugače. Slovenščina se namreč ne vjema skozinskozi z ruskim naglasom, ki je tukaj nasproten srbohrvaškemu, temuč stoji v veliki kopi primerov na strani srbohrvaščine, ki poudarja sedanjik na deblu. To so vsi glagoli, ki gredo po primeru braníti, bránim; motíti, mótim..., kar se vjema s primeri srbohrvaškega razreda: brániti, brânim; mútiti, mûtim..., ter je v nasprotju z ruskim razredom, ki naglašá: branítě, branjú, branišě, mutítě, mutíšě... In tukaj nismo pustili na cedilu Rusa samo mi sè Štokavci, temuč tudi Čakavci in Kajkavci, torej celokupni narod srbohrvaški, ki sicer v več stvareh ne soglašá tako junaško. Ker ima torej slovensščina v tem naglasnem načinu dvojno možnost za sedanjikovo deblo, ne moremo za gotovo reči, kako bi bila potem slovensščina naglasila te glagole, ako bi jih bila že od nekdaj imela: mogoče je oboje, torej tudi naglas na deblu; in ker so ušesa na ta naglas že navajena, se odločimo tudi mi za ta naglas, ter naglašajmo v sedanjikovem deblu, kakor smo zgoraj zaznamovali.

Nobenega dvoma pa ni glede naglasa v nedoločnikovem deblu, ki mora biti na končnici. Nič nas ne sme pri tem motiti dejanstvo, da ta naglas v slovenskem jezikovnem javnem

nmenju še ni oficialno pripoznan. Pleteršnikov besednik naglaša namreč skozinskozi napačno brániti, brúsiti, hváliti; dalje hóditi, mólití, nósiti; kričati, béžati, držati; písati, vézati, kázati . . . itd. povsod, kjer bi imel stati naglas na: íti, áti, éti . . . Da tako naglaša tudi naše slovanske izposojenke, je samo po sebi umevno. Toda tak naglas na nedoločnikovem deblu stoji v nasprotju z naglasnim sestavom našega jezika; v nasprotju z naglasno vzajemnostjo vseh slovanskih jezikov, kateri imajo z nami soroden naglas; in stoji v nasprotju, kar je glavno, celo sè seboj samim. Tu nimam prostora, da bi dokazal, kar trdim, ker bi bilo dokazovanje predolgo, zato rečem samo toliko: kedar bomo naglašali tudi mi, kakor Hrvatje: živeti, kípeti, hiteti. živela, kípela, hítela; káditi, prášiti, mástiti, kádila, prášila, mástila . . . i. t. d., tedaj bo prav tudi brániti, brúsiti; hváliti i. t. d. Da pa je kaj takega v nasprotju z naglasno vzajemnostjo drugih Slovanov, kažejo dovolj očitno ruščina, čakavščina in tudi kajkavščina, v kolikor ima še staro naglasno stanje, ki imajo sè slovenščino enak naglas in torej tukaj poudar na končnici in ne na deblu. Ruščina ima: branítŭ, hvalítŭ, hodítŭ, molítŭ, nosítŭ, kričátŭ, bježátŭ, deržátŭ, písátŭ, vjezátŭ . . . i. t. d. Čakavščina: držăt, bižăt i. t. d.; kajk. v Prigorju: braniti, brusiti, kričati, bežati i. t. d. . . . Svojemu načinu primerno ima tudi štokavšina, t. j. pismena hrvaščina svoj poudar: brániti, hváliti; písati, kázati i. t. d. Končno sem rekel, da je tak naglas na nedoločnikovem deblu v nasprotju tudi sam sè seboj. Po nedoločnikovem deblu se delajo namreč tvorni deležniki preteklega časa in deloma tudi velevnik; in vsem tem dajemo pravi naglas, kakor jim po vseh jezičnih postavah gre, torej od hvalítŭ: hvalíte — hvalíla — hvalílo; branítŭ: braníte — braníla — branílo; nosítŭ: nosíte — nosíla — nosílo i. t. d. In kakoršen naglas imajo nedoločnikove izpeljanke, takega bo smel imeti vendar tudi nedoločnik sam! Lepo deblo torej, ki bi imelo drugačen naglas kakor njegove veje in njegovi vršiči, pač v nasprotju samo sè seboj! Po vsem tem se torej ne moremo ozirati na Pleteršnikov nestvor, temuč se pridružujemo p. Škrabcu in Valjavcu, ki sta ta naglas zagovarjala.

Kdo bi se torej smel za naše slovanske izpeljanke ustavljati pravemu naglasu? Naglas, kakor ga moramo mi imeti, imata natančno ruščina in kajkavščina. Ruščina naglaša divítŭ, diví(te), divítŭ, divíla, divílo, javítŭ, javíla; (raz) jarítŭ, jaríla, račítŭ, račíla; ščitítŭ, ščitíla; v kajkavščini nahajamo (v Prigorju) dičiti

se, dičila; javíti, javila; ljutíti, ljutila; enako bi se glasilo buljiti (oči), buljila, kumíti, lišiti, ako bi bili glagoli tam doma. Enako moramo tudi mi, kakor tudi drugod popolnoma soglašamo s tema dvema jezikoma. Celotno se vsak izmed zgoraj naštetih glagolov naglaša po temle primeru:

j a v í t i	j â v i m, j â v i š, j â v i,
j a v i, j a v í t e . . .	j â v i m o, j â v í t e, j â v í j o
j a v i l, j a v í l a	j â v l j e n, j â v l j e n a,
j a v í l o, j a v í v š i.	j â v l j e n o.

In če v mogočni ruščini tak naglas ni grd, tudi v slovenščini ne bo.

Do istega naglasa imajo — de jure — pravico tudi sledeči glagoli, ki smo jih vzeli iz srbohrv., ker gredo po načinu gospodaríti, gospodarim; drvaríti, drvârim, kakor je v slovenskih narečjih še ohranjeno. Toda te vrste glagole bomo najbrže tudi v slov. počasi premknili v naglasni tipus: mísliti, tako da je teže zahtevati pravilni naglas pri izposojenkah. Tako bi po pravici šlo: ¹ životaríti, životârim, životaríla; hrv.: životáriti — životârim; prosjáčiti, prosjâčim, prosjačíla; hrv.: prosjâčiti — pròsjâčim. Enako: protivíti, protivim; upropastíti, upropâstim; upotrebíti, prednjačiti, prvačiti, tolmačiti, koračiti, jednačiti, junačiti, obelodaníti, hrv. objelodániti.

V. vrsta.

Glede naglasa imajo različni razredi te vrste podobne naglasne načine, kakor jih ima IV. vrsta.

Po zgledu slovenskega glagola končáti, končâm morajo iti sledeči iz srbohrvaščine vzeti glagoli: čítáti, čitâm; krcáti, krcâm; prijáti, prijâm; (o) sidráti, (o) sidrâm; tamburáti, tamburâm. Vsi ti se namreč glasijo v srbohrv. obliki: čítati, čitâm; k̀rcati, k̀rcâm; enako: prijati, (o) sidrati (po Daničiču, Akc. u glag., 74) tamburati. In kakor odgovarja srbohrvaškim oblikam kònčati, kònčâm; zijáti, zijâm; m̀mrati, m̀mrâm . . . v slovenščini: končáti, končâm; zijáti, zijâm; m̀mráti, m̀mrâm . . ., tako moramo naglašati tudi zgorajšnje primere, kakor smo jih postavili, in zavreči vse drugačne oblike. Pleteršnik ima: izk̀fcati, izk̀fcam, prav tako kakor bi hotel reči; po roki krcati ali tkrcati koga! Potem ima Pl. prijáti, prijám günstig sein in pove, da je vzeto iz hrvaškega, toda kako! Dalje:

¹ In kajkavščina (v Prigorju, Rad 87) res še naglaša tako: gospodáriti, gospodarim; jednačiti, jednâčim; divaníti, divânim; drvaríti, drvârim i. t. d.

(o) sídrati, sídrām verankern; kdor bi tako govoril, bi moral naglašati, če ve sploh, kaj je slovanski naglasni sestav, na deblu tudi: sídrar, sídrišče, sídrnina i. t. d., da bi bil v napaki vsaj dosleden. Besede tamburáti, tamburām Plet. še ni učakal, zato jo naj vsaj neokuženo prav rabijo; toda tambúrico ali morebiti bolje tamburíco je tudi Pleteršnik napačno zapisal, ker se glasi v hrv. tãmburica, in potemtakem v slov. na noben način ni prav Plet. oblika tãmburica. O besedi čítáti, čítām je pisal obširno že Škrabec v Cvetju XVII. 3, kjer je pokazal, da je beseda že v sami prvotni hrvaški obliki nestvor, ki je v taki obliki pri nas nemogoča in je »najčistejši rusizem ali čehizem ali serbizem ali hervatizem«, ki bi se ga morali ogibati. Ali če besedo že rabimo, ji dajmo vsaj obliko, kakoršna je za naš jezik primerna. Naglaša se prav, kakor je že Škrabec pokazal, čítáti, čítām, čítála, čítálo! Ta grdi spak in njegove izpeljanke so nam skoro popolnoma zadušili domačo lepo in pravilno besedo: brati, berem in izpeljanke braven, brav-nica, bravec, berilo i. t. d. Celo šola nam je iz starih, pravilnih beril skrpucala nove pokvečene čítanke (!). In z medom so sprejemali tudi vse izrodke tega glagola: čítatelj, čítateljstvo, čítalnica, čítališče i. t. d., to pa največ zavoljo tega, da se na lep način izognejo bravcu, ki je pa blagoglasen in pravilen ob enem! Dobro, kdor besedo s tako slastjo povišuje nad bravcem in njegovo družino, naj ji dá tudi pravi naglas, ki mora biti: čítáti, čítām; čítánka, čítávec, odtod nadaljnja izvedenka čítávnica, od čítátelj bi bilo čítáteljnica; čítálišče in nič drugače. Komur pa pravilni naglas na končnici ni všeč, mora pa potem na deblu skožinskozi vse naglašati, torej čítati, čítam, čítanka, čítavec, čítavnica, čítatelj, čítateljstvo, čítateljnica ...; komur pa tudi to ni všeč, naj besede sploh zavrže in naj lepo po domače in pravilno bere; in ta bo storil izmed vseh najbolje!

Preiti nam je k naglasnemu načinu, ki je podoben primerom iz IV. vrste: divíti, javíti itd. Poleg enakih težav v naglasu nedoločnikovega debla zadevamo pri več primerih te vrste po vrhu na težave še pri obliki. Znano je namreč, da se mnogo iterativnih glagolov te vrste, ki so izpeljani iz glagolskih osnov, v slovenščini ne sme drugače rabiti nego s predponami; n. pr. iz glagolov brati, zreti; hodíti, sadíti, nositi itd. ni mogoče napraviti iterativa v tej vrsti drugače nego s kako predpono: **pobirati**, **izbirati**, **odbirati**, ne more se pa rabiti samo: birati, prav tako ne samo zirati, hajati, sajati, našati, temuč le ozirati, **zahajati**, **pre-**

sajati, **ponašati** itd., ki imajo povsod naglas na deblu. Tako bi morali ravnati pa tudi z glagoli, ki smo jih sprejeli iz slovanskih jezikov, ki sicer te prikazni ne poznajo; potemtakem je iz glagolov javíti, koríti, motríti... pravilna ta vrsta samo s kakimi predponami, torej **poj**javljati ali **iz**javljati; **prekár(j)**ati, **pokár(j)**ati; **smá**-trati, **prematrati** itd., nikakor pa ne samo: javljati, karati, matrati..., kakor je to v drugih slovanskih jezikih mogoče. Toda kdor kljub temu očitnemu pravilu tvori glagole po tej vrsti brez predpon, kakor je skovana tudi že omenjena beseda čítati namestu očitati, **prečítati** itd., se potem tudi glede poudarka ne more posluževati ugodnosti domače prikazni: poudarjanja na deblu, temuč mora iti z naglasom na končnico, kakor je tujki primerno. Tako se morajo potem glasiti: javljáti jávljam; karáti, káram; matráti (gledati), mátram itd., kakor se v resnici naglašajo v tistih jezikih, ki imajo slovenščini enak naglas; tako govori Rus: javljáť, javljáju karáť, karáju; Čakavec govori: kārāt, kārāl, karāla in Kajkavec: javljāti, javljāla; karāti, karāla. Toda v pismeni hrvaščini, to je štokavščini, mora ta naglas pravilno za en zlog nazaj, kakor sploh v vseh primerih jezika gre, torej: jávljati, kárati, mátrati — ne sme pa tako v slovenščini. Ostali glagoli, ki niso izpeljani iz glagolskih podstaw, pa seveda ne potrebujejo nobene predpone, temuč prevzamejo samo naglas, kakor je primeren slovenščini. Tako morajo imeti naglase: čaráti, čáram zaubern; niháti,¹ niham; nízáti, nížem; píťati, píťam fragen; sviráti, svíram; šetáti, šêčem; uspeváti, uspevám.

Vsi ti glagoli imajo v sosednih jezikih, iz katerih so vzeti, enak naglas kakor zgorajšnji, torej veljajo tudi za naš jezik enake zahteve. V ruščini se govori od teh: čarováť, kar kaže, da bi se oblika glasila tudi čaráť, ako bi se nahajala, ker drugače bi se glasilo čárováť; pytáť, pytáju; uspeváť, uspevájú; v č a k a v - š č i n i so v rabi: píťāt, píťan, píťāl, píťala, píťalo; šetāt, šetāla; v kajkavščini pa: píťati in šetāti — štokavsko se glasi vse zopet pravilno z naglasom spredaj v nedoločnikovem deblu: čá-rati, čárâm; njíhati, njíhâm; nízati, nížêm; píťati, píťâm; sví-rati; šetati; šêčem — ne sme se pa glasiti tako v slovenščini! Kar se tiče Pleteršnikovih napak glede nedoločnikovega naglasa, veljaj tisto, kar je bilo povedano že pri dotičnih primerih četrte vrste. Kar pa se tiče izpeljanek iz imenovanih glagolov, je šel to pot

¹ Zavoljo tega je prav nihálo Pendel, sicer bi moralo biti níhalo.

Pleteršnik pri besedi šetati tudi v napaki dosledno; tako je dosledno po šetati naglasil tudi šetavec, šetavka, — kar bi bilo seveda le po nasprotni doslednosti prav: šetáti, šetávec, šetávka, kakor je šetâlišče, šetováti. Enako je vztrajal v napačni nedoslednosti še pri besedi svíрати: svíravec, kar je prav samo: sviráti, svirâvec. V celoti bi bila spregatev teh glagolov po primeru:

Pitáti	pítam, pítaš, píta...
pítal	pítaj, pítajte...
pítála	pítan
pítálo	pítana
pítávši	pítano.

Iz V. vrste je treba izpuliti par glagolov, ki so se v predrugačeni obliki vtepli sèm iz VI. vrste: to so razmotrivati, predbacivati in nekaj na -avati: odobravati, izkrcevati, upotrebljavati. Oblike na -avati poznamo sicer tudi že v domačih (kraških) narečjih, vendar bi se jih morali v knjigi ogibati, ker so nove tvorbe, nastale iz VI. vrste in večini narečji neznane: toda ker se nove tvorbe rabijo tudi v pisni hrvaščini, jih bo težje popolnoma prezirati, in pisati le odobrovati, odobrujem, upotrebljevati, -ljujem (ki je pa pri nas popolnoma nepotrebna beseda, ker imamo rabiti!) i. t. d. Toda z nobenim razlogom se ne dajo opravičiti končnice na -ivati, ki so pri nas popolnoma neznane in so nova hrvaška posebnost. Za te moramo rabiti prvotno končnico -ovati torej razmotrováti, razmotrujem, izkrcevatí, izkrucujem, grdi germanizem predbacevátí, predbacujem pa moramo sploh zavreči, ker imamo lepo domačo: očitati. Prvotna oblika tudi med Srbi in Hrvati še ni čisto izumrla; v črnogorskih narečjih še govore -ovati, -evati za sedanje pisмено: ivati: kaževât (kazivati), dosadjevât, piševât, zafaljevât i. t. d. Rešetar, d. Štokav. Dial. 207.

VI. vrsta.

V tej vrsti so delali preglavice našim slovanskim prijateljem izključno glagoli, ki bi imeli biti naglašeni na deblu. To je kopica iz ruščine in srbohrvaščine vzetih glagolov, ki imajo poudar na deblu, in bi ga morali ko takega obdržati tudi v slovenščini; toda prijatelji slovanske vzajemnosti so vkljub vsem sorodnim vezem skočili na samoslovensko, ali kakor se rado piše, kranjsko oziroma gorenjsko stališče, in potisnili poudar iz debela daleč, daleč na končnico, toliko da je komaj še ostal na besedi! To so glagoli

iz ruščine: žértvovatъ, žértvuju, žértvovalъ, žértvovala; (pri) (ot) sûtstvovatъ: zdrávstvovatъ, zdrávstvuj, zdrávstvujte.¹

Iz srbohrvaščine: càrovati, čètovati, njègovati; càrujem, čètujem, njègujem.

Vsem tem primerom moramo pustiti tudi v slov. naglas na tem zlogu, ravno tako kakor se lepo vjemajo drugi naši naglasi z ostalimi slovanskimi; n. pr. naše: vérovati, vérujem; kmétovati, svétovati, mílovati i. t. d. se natančno vjema z ruskim: vjérovatъ, vjéruju; mílovatъ, sovjétovatъ i. t. d.; sè srbohrvaškim: vjèrovati, vjèrujem; kmètovati, svjètovati, mílovati. Zato tudi po naše ni mogoče drugače nego: žítvovati, žítvujem; enako vse izpeljanke iz žrtev: žítven, žítevnik; zato so tudi Hrvatje čisto pravilno povzeli v svojem jeziku: žítva, žítven, žítveník, žítvovati, žítvovanje. Pleteršnik ima seveda žrtvováti, žrtvovávec, žrtvovanje, žrtvíšče, žrtvína, vendar je pa prav naglasil: žítvenica, žítvenik, kar je tudi nekaj dobre volje. Besed (pri) (od) sôtstvovati, pri-sóten, pa sploh ne potrebujemo, ker imamo domače: navzočen, navzočen biti. Enako ne potrebujemo ruskega pozdravljenja; zdrá(v)stvuj, zdrá(v)stvujte, ker se tudi po domače zastopimo. Lehko pa rabimo besede: cárovati, cárujem, tudi rusko je cárstvovatъ; čètovati, négovati (da je srbohrvaški naglas pravi, potrjuje ruski glagol njéžítъ, ker bi moral drugači biti nježítъ).

To so torej stvari, ki nam utrjujejo pristno slovansko vzajemnost!

Toda vtegnil bi mi kdo ugovarjati, da se v slovenskem jeziku navdušenje za slovansko vzajemnost v VI. vrsti glagolov precej ohlaja in da nosi vsled tega pri nas že več glagolov naglas na končnici, med tem ko so v drugih slovanskih narečjih naglašeni še po starem na deblu; tako n. pr. naglašamo mi: praznováti, dasi je v ruščini in srbohrvaščini še po starem: práznovatъ oziroma práznovati; tako še pri nas: radováti, toda r.: rádovatъ, srbohrv.: ràdovati; slov.: trebováti, toda r.: trébovatъ, srbohrv.: trèbovati; slov.: žalováti, toda r.: žálovatъ, srbohrv.: žàlovati — in morebiti še kak glagol. Resnično je to, da prvotni, drugim Slovanom še trdno ohranjeni naglas v slov. tukaj precej pojema, toda to ni napredek, temuč sè stališča slovanske vzajemnosti nazadovanje, dekadencia, kar bi morali vsi »goreči« prijatelji slovanske

¹ Toda (za) (iz) sljédovatъ je po naše (za)sledováti, ker je pri nas: sled, sledû.

skupnosti zabranjevati. Toda jaz po nepotrebnem nisem gorečnej, zato bi za sledeče primere iz srbohrvaščine predlagal, da jih naglašamo na končnici prav zavoljo tega, ker pri nas ta na prvotni naglas močno peša. Ti glagoli se v srbohrvaščini glase: vládikovati, vládikujēm; jädikovati, jädikujēm; enako: nàpredovati, nàzadovati, òbilovati (tako je tudi rusko obílovatъ), òdlikovati, pòsjedovati, ùzrokovati i. t. d. Po pravici gredo vsi ti glagoli pri nas samo po primeru: vladíkovati, vladíkujem; jadíkovati, jadíkujem; dalje: naprédovati, nazádovati, obílovati, odlíkovati, posédovati, uzrókovati. Toda z ozirom na slovenščino jih lahko naglašamo na končnici: vladikováti, vladikujēm; jadikováti, napredováti..., zato ker tudi domače že napačno poudarjamo: pesnikováti, župnikováti, pogledováti, privzdigováti, nadlegováti...

Ali bodo prijatelji slovanske vzajemnosti pretočili vsled tega veliko solzá?

Dodatek: Nobeno čudo ni, če se slovanskim besedam niso dale prave oblike, ko je tudi pri domačih novih tvorbah ušlo toliko napačnih oblik. Že p. Škrabec jih je več naštel: prav bi bilo: slovníca, ne slóvnica; šólnina, ne šolnína; bolníca, ne bólnica; híravnica ne hiralnica, glédališče i. t. d. Dasi v naših novih tvorbah mrgoli napak, vendar je treba pri njih ločiti dvojce: 1. krajše besede moramo govoriti, kakor pravila zahtevajo; 2. daljših ni mogoče natezati na suha pravila, ker bi se glasile prenerodno: Kdo bi n. pr. govoril zavárovalnina, zavárovalnica, dasi bi bilo po naših pravilih tako prav? Narod pri glagolih 6. vrste, ki se odlikujejo po dolgosti, že sam odstopa od starega pravila in naglaša na končnici; dober zgled za nas! Toda nobene opravičbe ni, da bi smeli krajše besede napačno naglašati. Naj navedem par zgledov takih novih napačnih tvorb. Prav bi se moralo glasiti še: častník Offizier, ne částnik; čévljar; dvorník, ne dvôrník; glasník, samoglasník; kmetovavec kakor kmétovati, in svétovavec: svétovati; mizar, ne mizár; napájavec, kakor napájati; prašník = Staubgefäß; prodájavec, prodájavna ker prodâjati, pésmar, ne pesmár; ríbar, ríbarstvo, ríbarskí, ne ribár; spoznâvavec, ker spoznâvati; skládišče, ker sklâdati, sklâdavnica; stávbišče, ker stáviti, stávila; vezník, ne vèzník; zobník Dental-laut, ne zôbník; i. t. d.

Posnetek obravnavanih besed; po vrsti, kakor so
se obravnavale:

Glagol	peterica,	ščedím	jednačiti,
glagóla,	dúseven,	ščedéti,	junačiti,
mûčenec,	glavnica,	ščedívník,	obelodaníti,
Slovan	hrvaški,	ogorčiti,	čitáti
slovanski,	inostranec,	oríti se	krcáti
urad	létovišče	brojiti,	prijáti
uradník,	létovník,	svedočíti,	sidráti
točka	nášinec	činíti,	tamburáti
točen,	nečuvéno,	buljiti,	javljáti
potomec	óbčenstvo,	divíti,	karáti
potemek,	netjak,	javíti,	matráti
gránica	pestër	kumíti,	čaráti,
grâničar,	pèster,	lišíti,	niháti,
suženj,	predjem,	ljutíti,	nizáti,
bátina,	slikar,	razjaríti,	pitáti,
baš,	stolnica,	slutíti,	sviráti,
zanimati,	stolíca,	dičiti,	uspeváti,
smisel,	stróka,	račíti,	razmotrovati,
smoter,	strókoven,	ščítiti,	izkrcevati
smatrati,	strókovnik,	životaríti,	žftvovati,
slog (a),	tâjnik	prosjačiti,	prisódstvovati,
krot,	uklanjati se,	protivíti,	zdrábstvuj(te),
tožnost,	vodenec	prednjačiti,	cárovati
pravílo,	oglenec	prvačiti,	čétovati
Bólgar,	kislec	tolmačiti,	négovati
cárina,	dušec	koračiti,	vladikováti.
četverica	žúpnišče		

III.

Nepotrebne besede. »Antibarbarus.«

Tak naslov je pač žalosten za razpravo, ki se tiče slovan-ske vzajemnosti. Toda iz vsega, kar smo omenjali v prvem delu tega sestavka, ni mogoče izvajati drugačnih posledic, kakor da kaže precej slovanskih besed iz naše pisave zavriniti. Dokler ohrani slovenščina čast našega knjižnega jezika, toliko časa ne moremo rabiti drugih slovanskih besed v pisavi tam, kjer imamo domačih dobrih in lepih besed na izbiro; po slovanskih besedah nam je seči le tedaj, kedar jih v resnici potrebujemo. To pravilo se opira na tako tehtne pravice našega jezika, da mu jih brez škode ne more nihče odrekati.

Najpreje, kar imamo zavračati, so severnoslovanske besede. Severni Slovani so krájevno od nas tako daleč, da ne more imeti naš narod v svoji celoti (ne mislimo razumništva v kakoršnem koli smislu) z njimi nikdar bližnjih zvez, zavoljo česar se nam tudi v pisavi ni potreba prav nič bližati nobenemu severnoslovanskemu rodu. In to, česar se je doslej preveč sprejelo, v resnici tudi ni imelo tega namena, temuč se je zaneslo slučajno po časnikih in spisih bolj slovansko navdahnjenih rodoljubov v splošnejšo rabo; vse je le nepremišljena, iz različnih strani in vetrov prinesena zmes, ki je ostala na dnu po srečno uspelem jezičnem razvoju. Zmes, ki nam je ostala, ni taka, da bi nam mogla širiti obzorje, še manje pa likati in brusiti jezik. Kake koristi imamo n. pr. od besed kakor posetiti, podanik, poprišče, opetovati, kist, podel i. t. d., ko imamo zanje lepe domače kakor obiskati, podložnik, terišče, ponavljati, čopič, nizek ali umazan i. t. d.? Od takih in enakih besed nimamo drugega nego da tisti, kateri jih ne razume, misli, Bogve kaj da je z njimi povedal. Naša književnost trpi sploh že dalje časa na nedostatku prijetnega domačega pripovedavanja, ki ima svoj vzrok med drugim tudi v toliko nepotrebnih slovanskih besedah. Naše pisatelje je sploh bolj hvaležno soditi po plohi vsakovrstnih izrazov nego po vsebini povedanega. Krasno je bičal hlastanje po nepotrebnih izrazih Stritar v svojem Drobižu:

Če káko novo najde kdo
Pri nas besedo, brž jo zgrabi,
Ter sede, prime za peró
In spiše spis, da jo porabi!

Zbr. spisi, VII., 117.

Enako tudi od Srbov in Hrvatov ne moremo sprejemati vsega, kar se komu zljubi ali kar komu pod roko pride. Res moramo iskati zveze z njimi na vseh póljih, vendar tudi vse zveze ne morejo biti tako široke in obsežne, da bi pritegnile tudi pisavo v svojo sredo. Pisava ima veliko obširnejši namen kakor vse mogoče zveze. Ali če pisave že ne smemo pohrvatiti, jo moremo vendar v več stvareh bližati hrvaški, kakor smo to že v prvem delu omenili. Odločno pa zavračamo besede, kakor n. pr. take, ki jih imajo Srbi in Hrvatje sami iz tujega vira, največ turškega, kakor n. pr. boja, budaliti, hasniti, lopov . . .; ta bi bila lepa, da bi nas sosedje zvajali še »doli v Turčijo globoko«! Dalje ne maramo slediti Hrvatom v napakah, kakor n. pr. ustmen namestu

pravega usten, ker imamo usta, ne ustma; v končnicah tujih samostav. kritičar, gramatičar, historičar ... nam. kritik, gramatik ... Z nami so tudi Bolgari. Trgati si tudi ne damo besed, ki so našemu jeziku ko takemu svojske in lastne, n. pr. da bi rabili koji, kamoli, itak, ipak, napram i. t. d. namestu domačih kateri (ali kakor bi bilo pravilno keteri, po Škrabcu) nikar, tako, pa, do ... V takih stvareh si hočemo ohraniti, kar je našemu jeziku pristnega, in si ne želimo nakopati na glavo graje Stritarjeve:

Kar lani bilo je, to ni
Že letos več slovensko pristno;
To se, rojaki, mi ne zdi
Ne imenitno, ne koristno.

Zbr. spisi, VII., 118.

V sledečem podajamo takozvani Antibarbarus, to je popis besed, ki so v našem jeziku čisto odveč¹. Najpreje so na vrsti besede severnih Slovanov, potem tudi nekaj srbohrvaških, katerih se lahko ogibamo. Zraven so pridejani domači izrazi.

Severnoslovanske:

Beder, bedriti, bedrilo = živ, živahen; spodbujati, osrčevati; spodbudilo, spodbujanje. Le-ta ruska beseda se po navadi piše z o, boder, bodriti, bodrilo, kar je pokazal že Škrabec v Cvetju x, 4 za pogrešeno; toda njegove poprave se niso hoteli poprijeti, najbrž v pametnem upanju, da se bo beseda sploh kmalu zavrgla; Bog živi tiste, ki jo res mislijo zavreči!

Dovtip = šala, smešnica; šegavost, prebrisanost, umnost i. t. d. Besede, vzete iz češč. ali poljščine, prav nič ne potrebujemo, ker nimamo nič manje dobrih izrazov za njo kakor bratje Hrvatje, ki si jo niso šli izposojevati. Postavimo se na srbohrvaško stališče!

Gmotno = tvarno. Le-to besedo je zanesel k nam veter iz češkega brez vse žlahte, kar je najboljši dokaz, da se pri nas ne more vživeti. Rabimo jo za pomen materiell, češko hmotný = materiell, körperlich, toda za pomen Materie ne pravi nihče: gmota, kakor bi dosledno morali in se tako rabi tudi v češčini: hmota, temuč pravimo vsi tvarina, tvar, In če je za besedo Materie dobro naše: tvar (tvar in lik, Materie und Form), bo tudi za materiell dobro: tvaren, tvarna, tvarno, ki je naravnost izpeljano iz tvar, tvarí. In to nas zopet druží s Hrvati, ki ne poznajo

¹ Da se našteje besede smejo zavreči, mi je blagovoljno pritrdil velečisl. g. vseuč. prof. dr. K. Štrekelj.

gmotnih obzirov, temuč govore o stvarnom obziru. Tu je zopet polje za jezično soglašanje! Da je skupina besed: tvar, tvarina, tvaren, tvarnost i. t. d. še posebe v prid gojitvi debloslovja, ki se v novejši šoli tako poudarja, mi ni treba šele naglašati.

Grud = prsi, nedra. Le-ta beseda je lep dokaz, kako malo pravice imajo pisatelji in pesniki, da bi nam bili v zgled, kaj naj se iz slovanskih jezikov jemlje in kaj ne! Beseda je izvorno domača in se glasi, kakor jo je Pleteršnik prav zapisal grod, grodi, pl. grodi, v izpeljankah ogrodge, grodje i. t. d., pomeni pa prsi, nedra ali nendrje. Toda ker se beseda v hrvaščini ali v češčini ali ruščini bere grud, grudi in je tisti, ki jo je prvič slišal ali videl, mislil, da je to Bogve kaka zverina, o kateri se Slovencem še ne sanja ne, jo je pograbil, sedel, prijel za pero in spisal povest, da jo je porabil. In pri tem mu je bil uspeh zagotovljen: skoro vsi pisatelji so postali njegovi učenci.

Kist = čopič, čopíča. Ruska beseda kist ne pomeni nič več kakor domače čopič; razloček je le ta, da tisti, ki govori domače, ne napravi pri tem nobene slovniške napake; tisti pa, ki hoče biti malo boljši Slovan, naredi ne malo slovniško napako, ker sklanja kist, kista (po Pleteršniku), dočim je v ruščini in češčini beseda ženskega spola: kist, kisti kakor nit, niti.

Klevetáti, klevetnik, kleveta = obrekovati, obrekovavec, obrek-ljivec, obrekovanje — iz starosl. Po Pleteršniku.

Lestěn ali lèsten = priliznjen, prilizljiv, prikupljiv, ali po srbohrv. oziroma ruskem: laskav; navadno v sestavi: prelesten, kar se med ljudmi, ki besedo rabijo, govori s takim »e« kakor lezem, lezeš, leze, namestu poluglasnega e (ѣ), kakoršen je v besedi тѣмѣн ali тѣмѣн, ki se piše: temen. Beseda je vzeta iz ruskega in pomeni prvotno ogoljufati, preváriti; in kar je beseda prvotno pomenila, je tudi našim pisateljem in njih bravcem pokazala: prav pošteno goljufa tiste, ki jo rabijo, če menijo, da pomeni kaj več kakor naše priliznjen i. t. d. Največja prevara je pa v izreki, kakor se ponavadi govori — zato proč z njo, kar svetuje tudi Rožić Hrvatom, l. c. 35.

Nabožen = pobožen. Tega izraza se brani tudi Maretić za srbohrvaščino, l. c. 691: »nabožan nepotrebna je riječ iz ruskoga ili iz češkoga jezika mjesto naše dobre domaće: pobožan«; enako Rožić, l. c. 19.

Naobrazba, naobražen = izobrazba, izobražen, kakor svétuje tudi Maretić za srbohrvaščino, l. c. 691.

Neobhoden = neogiben. Beseda je po ruski neobhodímj, ki je gola prestava nemškega unumgänglich.

Oduševiti, oduševím, oduševljáti, oduševljénje = navdúšiti, navdúšenje. Besede so sicer vse iz ene podstave: duša, vendar je domača skovanka boljša, ker je bliže svoji podstavi. Besedi oduševiti, oduševljati se naglašata tako, kakor smo jih zgoraj zaznamovali, ne kakor ima Pleteršnik oduševiti, oduševljati, ker se v ruščini glase oduševítъ, oduševljátъ ter v srbohrv. oduševiti, oduševím, oduševljávanje.

Ogromen — ne pomeni nič več nego naših eden: strašen, strašanski, grozen, silen, velikanski, neizmeren, neznanski . . . Tudi v hrvaščini imajo toliko domačih izrazov za to rusko besedo, da so ji napovedali boj.

Opetovati = ponoviti, ponavljati; opetovano = ponovno. Take in enake besede nam čisto brez vsake potrebe izpodrivajo domače izraze v nekaterih primerih. Kaj bi rekli učitelju, ki bi se hotel skazati v doslednosti in začel z opetovavno šolo, z opetovavnim izpitom; ki bi silil učence k opetovavanju tvarine in razdelil učence, ki radi opetovavajo v opetovavce, lenuhe pa neopetovavce?! Zato soglašamo z Maretičem, ki pravi za srbohrv.: »opetovati je rdjava (grda) riječ pored dobre ponavljati, ponoviti«, l. c. 692. Beseda je narejena iz opet = zopet, torej bi bilo po naše prav zopetovati!

Oprovreči iz rusk. = ovreči, zavrniti, zavračati, izpodbiti.

Poslovica iz rusk. = pregovor. Jako značilno je za nekatere Slovence, da se udajajo vetru, ki hoče zamoriti ves domači duh v jeziku; celo najintimnejše in najbolj domače besede, iz katerih diha neka ljubeznivost in nenadomestljiva prikupnost, hočejo nadomeščati z drugimi slovanskimi izrazi, ki so za naše mišljenje suhi in hladni.

Zraven poslovice bi bile še take besede n. pr. (iz ruskega) soprog, soproga; iz srbohrvaškega: zagonetka za uganka; imendan za god, mladež za mladina, obitelj za družina i. t. d. — Besede poslovice (v slov. bi se tako pravilno naglašala, ker je slovó pri nas to, kar je v ruskem slóvo) Pleteršnik ni vzel v svoj besednik, za kar mu čast! Toda kaj drugega je, če so Srbi in Hrvatje vzeli to besedo iz ruščine, ker nimajo svoje! Vuk pravi: »Koliko je meni do sad póznato, u narodu našem nema imena za poslovice, nego kad se koja hoće da rekne, óbično se góvori . . . Što no babe (!) kažu (pravijo) . . .«, Maretič, Rad l. c. 91.

Podanik iz rus. ali češ. = podložnik. Tudi te besede Pleteršnik ni hotel v svoj besednik, dasi se je pri nas že dolgo potepala.

Podel iz r. ali č. = nizek, nizkoten, umazan.

Pokrovitelj iz r. = zaščitnik, zavetnik.

Poprišče iz r. = terišče, tekališče, tekmišče. Beseda terišče je prav narodna, rabljena v tem, prenesenem imenu!

Poset, posetiti iz r. = obisk, obiskati; besed se ogibajo tudi Hrvatje in hočejo namesto njih: pohod, pohoditi, kar so tudi naši že poskušali rabiti, pa ta beseda zopet ni naša, temuč hrvaška, ki pomenja pri nas niedertreten, zusammentreten. Lepa hvala za tak obisk, da bi me kdo pohodil. — Zopet nov zgled, kako se smešimo ko hllastamo za vsem mogočim tujim, samo da bi se podomače ne bi bilo treba izraziti. Lepi rodoljubi!

Postopati = ravnati; ta beseda ima res v ruščini in tudi v hrvaščini med drugim pomen — ravnati, toda pri nas se postopati pravi: Müßiggang treiben. Dajmo vsakemu svoje!

Ravnovesje iz r. — enakotežje, ravnotežje; besede Plet. ni sprejel, dasi se je že pred njim rabila, zato jo pustimo v miru.

Soprog, soproga rusko = mož, žena. Domače hrvaške besede: muž, žena zahteva tudi Rožić, l. c. 46, in po vsi pravici: tako intimne izraze naj nam nadomeščajo izposojenke! Prazen bi bil ugovor, da pomenja beseda mož tudi moškega človeka sploh, ali žena sploh žensko; potemtakem bi morali za tisoče pomenov nakovati novih izrazov (prim. sam = allein ter selbst, mir = Friede ter Ruhe i. t. d.): pomen ti pove povsod kontekst! Če si se ženil, boš vendar dobil ženo; in če si se možila, boš imela vendar moža — za soproga in soproge tu ni mesta; to poslednje bi mogel postati le tisti, ki se je šel soprodat in soprožit. Mislim, da je ženitev in možitev še vendar boljša nego soprožitev ali soprogatev. In kako naj se prenaredi ženin? Soproguh?! In kdor ne mara vsega takega soprogovanja ali soprogatovanja, naj pusti tudi soprogo in soproga!

Sotrudnik iz r. = sodelavec, sodelovanje i. t. d.

Stremljenje iz r. = prizadevanje, trud, poganjanje. Beseda se vsak dan rabi, toda kakšna spaka! Rabi se največ zato, ker zveni podobno nem. besedi Streben, ki približno tudi to pomenja. Toda kakega rodu je ta beseda? Beseda je iz istega vira, kakor naše strnim, strmeti, samo da je glagol pri nas v III. vrsti, v ruščini pa (in tudi v srbohrvaščini: ostrmiti) je v IV. vrsti stremiti, stremlju, -miš; taka prikazen, da imajo isti glagoli v slovanskih

jezikih različne vrste, ni niti najmanjša posebnost, in bi bili naši pisavci besedo zavoljo tega hitro spazili; ali nekaj drugega jih je motilo: ruščina ima »e« notri, to bo gotovo kaj posebnega! Toda v resnici ni to nič takega, temuč je strmeti proti stremit̃ kakor slov. krstiti proti rusk. krestit̃ ali sl. grmeti proti rus. gremet̃ i. t. d. Torej ruska beseda stremljenje je naša strmenje. In to rabijo po tej zmoti za: prizadevanje, trud, poganjanje. Če bo to tudi zanaprej kdo rabil, bomo pač strmeli!

Tajinstven iz rus. = tajnosten.

Udoben iz r. ali č. = zložen, ugoden, priročen, pripraven, prikladen, lagoten, priležen, priličen . . . Vsaka pove toliko, kolikor izposojenka.

Usovršiti = izpopolniti. Kaka spaka zopet! Beseda je prav po črkah prepisana iz rusk. usoveršit̃ = izpopolniti, kar so Hrvatje prav prenaresili v: usavršiti, toda po naše je to malo drugače. Ta ruski so ali hrvaški sa je po naše sè ali z, rusko: sobor, hrv. sabor, naše zbor; soveršit̃, savršiti, zvršiti. Po naše bi se to presukalo v: uzvršiti, česar pa ne moremo sprejeti, ker imamo iz tega že glagole izvršiti ali zvršiti, ki nekaj drugega pomenjajo. Zato ostanimo pri dobrem, starem: izpopolniti.

Vsemir iz r. ali č. = veseljstvo, vesoljen.

Vzhititi, vzhičen = zamekniti, zamaknjen. Rusko voshitit̃, voshitit̃ gre kakor gostim, gostiti, torej bi bilo slov. vzhititi, vzhitim, vzhičena, vzhičeno. Hvala Bogu, da je ni treba rabiti, ker imamo svojo besedo za to.

Vztok po rusk. ali iztok po hrv. = vzhod. To besedo kakor tudi z a p a d imamo res premišljeno vzeto! Po našem pojmovanju solnce vendar vzhaja in zahaja, česar še nihče ni prenaresil v: vzteka in zapada; zapada sneg in vzteka pes (vztekel) in izteka se voda! In dokler jezikoslovci solncu ne prepovedo vzhajati in zahajati, toliko časa mu tudi vzhoda in zahoda ne smejo braniti.

Zadača iz r. = naloga.

Zaglavje iz r. = poglavje, Kapitel.

Zdrávstvuj, zdrávstvujte iz r. = bodi pozdravljen, bodite pozdravljeni!

Antibarbarus iz srbohrvaščine sprejetih besed; omejili smo se na najpotrebnejše.

Bacivati, predbacivati = očitati. Ta izraz štejejo tudi Hrvatje sami med barbarizme (Maretič, l. c. 686), ker je grd germanizem:

vorwerfen. Glede oblike smo že omenili, da bi se glasila pri nas: bacevati.

Boja = barva; hrvaška beseda je iz turškega; ostanimo pri stari barvi, čeprav je iz nemškega, pa jo imajo Čehi, Poljaki i. t. d. in moremo iz nje kaj izvajati: barvar, barvati, barven i. t. d.; česar od boje še nismo poskusili.

Budalíti, budalo = neumen, bedast, glupec i. t. d. Beseda je iz turškega, zato je pač ne smemo rabiti, ker imamo doma ravno toliko izrazov zanjo kolikor neumnosti same. Vrhutega je naglas budáliti, kakor ima Plet. napačen, temuč je po hrv. budáliti, budálím pri nas budaliti, budalím, budalíla kakor sadíti, sadím.

Čifútski, čifút, čifúta = jud, judovski. Beseda se velikokrat bere, toda z napačnim naglasom: čifutski, čifuti. Hrvaški čifut daje po naše le to, kar smo zgoraj nastavili. Kakor nam ni treba iz hrvaščine čifútov, tudi nismo primorani klicati teh ljudi sè židi židovskimi, ker tudi ta oblika ni kaj pristno slovanskega, temuč zopet orientalskega izvira, kakor je pokazal Korš, znani prevajavec Prešerna v ruski jezik.

Hasníti, hasek = koristiti, korist. Beseda je znana tudi vzhodnim Štajercem, toda tujega, t. j. ogrskega izvira s tem ne more utajiti. Dalje je tudi naglas hásniti po Plet. napačno, temuč hasníti, hasním kakor kaže hrvaščina hásniti, hásním.

Imendan = god, godovno. Hrvatje sami so jo začeli po strani gledati, ker je navaden germanizem; Rožič, 11.

Jamčiti, jamstvo = porok biti, poroštвовati; poroštvo. Besede bi se po naše glasile: jemec, jemčiti, jemstvo in so tistega izvira kakor jem-ljem, jem-ati.

Jezgra = jedro, metaf.: vsebina.

Kamo li = nikar, nikar le, geschweige denn.

Lopóv, lopóva = slepar, capin, klatež, potepuh, potepin i. t. d. — več ko preveč pristno domačega, čemu torej še iz hrv. madjarski: lopó, hrv. oblika lópôv. Končnice na -ov so sploh iz madjarskega, n. pr. židóv, židóva, hrv. židôv, madj. zsidó. Zato jih pustimo Hrvatom.

Luka = pristan, pristanišče. Hrv. luka je naše l o k a, travnik, odtod še le pomen: pristan. Potemtakem je luka pri nas nemogoča.

Mladež, omladina = mladina.

Nadut = napihnjen; naduti se = napeti se, napenjati, šopiriti i. t. d. Slov. napihnjen ne pove nič več in nič manj kakor hrv.

nadut; samo da je pri tem hrvaška oblika ko taka pri nas nemo-goča, ker bi moralo biti po naše: nadot; na Krasu še govorijo nadôl, nadôla, -lo.

Naknadno, naknada = nadomestno, nadomestilo; to je pravi pomen besede, ki se govori za vse mogoče potrebe.

Napram = do, k, proti — kakor zahteva pomen. To je ljubezen do Hrvatov, ko si za najprimitivnejše reči — ki pa jih imamo sami v dobri obliki! — hodimo še k njim izbirat izrazov; da, celo predlogi se nam po hrvaško zde lepši! In Hrvatje? Ti pa nasprotno besede za najprimitivnejše reči — katerih nimajo! — vzamejo pri — Turkih, ne pri nas; tako n. pr. barem = vsaj, uzalud = zastonj i. t. d. — vse turško!

Neodoljiv, z neodoljivo silo = nepremagljivo.

Oni, ki = tisti, ki. Hrvaški zaimek ònâj, ònâ, ònô; ille, ille, illud, se je v slov. začel kar meni nič tebi nič predstavljati z enakim izrazom: on, ona, ono, n. pr. ne vidi onoga, što je najbolje, to večina ljudi piše: ne vidi onega, kar je najbolje — toda to je čisto napačno! Zaimek on, ona, ono pomeni 1. er, sie, es, kar se glasi òn, óna, óno: tega pa vendar za hrv. onaj = ille ne moremo rabiti; 2. pomenja: jener dort: òni, òna, óno, (uni), kar je zopet toto coelo različno od hrvaškega. Hrv. onaj se slov. predstavlja le: tisti ali ta: ne vidi tistega, kar je najbolje ali: ne vidi tega, kar je najbolje. Hrvaški onaj je po izviru (ne pa po pomenu!) tisto, kar slov. oné, oná, onó, onegá, onegáv, onegáviti. Vsi tisti (ne: oni) ljudje torej, ki pišejo napačno, naj si to zapomnijo.

Opreka = nasprotje; tako svetuje celo za hrvaščino sam Maretić, l. c. 692.

Plemenitaš = plemenitnik: S pripono -aš smo začeli šariti po hrvaškem vplivu, toda izvira je madjarskega, ne pa slovanskega, kar je dokazal dr. K. Štrekelj, Slav. Lehnwörterkunde, 55, zato se je ogibajmo in ne rabimo besed: bogataš, plemenitaš, velikaš, temuč: bogatin, plemenitnik, veljak; pridržimo jih samo tam, kjer ne moremo drugih besed dobiti: kočijaš, tamburaš, pristaš.

Siguren, siguráti, siguram (slov. bi bil tak naglas) = varen, varnost i. t. d. Še italijanskih se nam manjka!

Svrha — namen. Svrha bi bilo čisto po naše zvrha; pomenja pa pravzaprav: konec, Ende, potem tudi Zweck, Ende. Potenciran germanizem pa je v takih-le primerih: »v svrhu po-

gajanja je šel tja in tja«; slov.: šel je tja, da bi se pogajal. Proti taki rabi se bori tudi Maretić, l. c. 697.

Tobožnji = dozdevni, navidezni.

Upotrebljevati = rabiti.

Ustmen = usten; hrvaške napake (hrv. ustmen po analogiji pismen) seveda tudi moramo sprejeti!

Zavičaj = domači kot, domači kraj, domačija.

Zvanje = poklic, stan; Maretić (l. c. 699) in Rožić (l. c. 57) sama zavračata zvanje in hočeta: za hrv. stalež.

Žalibože = žal; to hrv. besedo zameta sam Maretić, 699: »žalibože treba uzimati samo onda, kad se doista (zares) misli na Boga (i onda je bolje pisati: žali Bože) n. pr. žali Bože tolike muke. Za njemački prilog leider neka se uzima: na žalost (= slov. žal) n. pr. ja sam se u njemu na žalost (žal) prevario«.

Žigosati = ožigati, bičati; le-to besedo in še hvalisati moramo zavreči pri nas, ker ni hrvaško zlato, temuč iz (novo) grškega izvira, ki je po grških glagolih zanesen na pristno hrvaške v priponah -isati, -osati, -sati.

Instrumental koncem, početkom, tekom i. t. d., ki se je vgnezdil k nam iz hrvaščine, je tudi tam napačen. Maretić piše, da se »u čistom narodnom jeziku instrumental vremena govori samo od onih (slov. tistih!) riječi, koje same sobom znače kako vrijeme (čas), dakle (torej): zorom, jutrom, večerom... Sasvim (popolnoma) krivo je početkom proljeća (spomladi); svršetkom jeseni, jer ne znači vrijeme«. Vienac, 1886, str. 766.

Treba torej v začetku, na koncu, v teku; hrv. = na početku, na svršetku. Ne bodimo torej bolj hrvaški kakor Hrvatje sami!

Katoliška Bukvarna v Ljubljani

je založila:

Grafenauer: „Zgodovina novejšega slovenskega slovstva“. I. del. Od Pohlina do Prešerna. Cena broširanemu izvodu K 2.—.

Vsebina: Uvod.

I. Prosvetljena doba: Splošni pregled. — Pohlinov krog. — Zois in njegov krog. — Anton Linhart. — Valentin Vodnik.

II. Slovenska romantika: Splošni pregled. — Začetki slovenske romantike. — Mlajša slovenska romantika. — Ilirizem in Stanko Vraz. — „Čbelica“ in Prešeren. — Slomšek. — „Čbelica“ in abecedni prepis. — Po smrti „Čbelice“. — Čbeličarji. — Slomšek. — Matija Čop. — Frančišek Ksav. Prešeren. — Prešernova otroška in šolska doba. — Doba „Čbelice“. — Doba „Poezije“.

Šašelj: „Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada“. I. del. Cena K 2.—, vezano K 3.—.

Vsebina: Predgovor. — Pregovori in reki. — Pesmi: A. Pripovedne; B. Lirične; C. a) Kolednice in božične, b) Kresnice, c) Zdravice, č) Posmrtnice; Č. Pobožne in moralne; D. Vojaške; E. Različne. — Vraže, prazne vere, narodni običaji. — Bajeslovne stvari. — Pripovedke in pravljice. — Slovarček. — Tolmač neznanih besed, ki se nahajajo v narodnih pesmih.

Šašelj: „Bisernice iz belokranjskega narodnega zaklada“. II. del. Cena K 2.50, vezano K 3.50.

Vsebina: Predgovor. — Pregovori in reki. — Pesmi: A. Pripovedne; B. Lirične; C. a) Kolednice in božičnice, b) Kresnice, c) Svatbene, č) Napitnice, d) Obsmrtnice; Č. Pobožne in moralne; D. a) Vojaške, b) Otroške, c) Beraške; E. Šaljive in zabavljive. — Vraže, prazne vere, narodni običaji. — Pripovedke in pravljice. — Slovarček.

